

Tak over hodet

Ingen har flottere inngang og finere kontor enn jusprofessor Ola Mestad.
Men det er kamp om rommene i akademien.

Side 14–19

Den høflege maktbruken

Norske forskingspolitikarar kan kunsten å tvinge utan tvang. Her presenterer Torbjørn Røe Isaksen strukturmeldinga.

I Danmark knuste dei egg for å lage omelett. I 2007 vart 12 universitet reduserte til 8, og 25 forskingsinstitutt reduserte til 11. Høyringsfristen var kort og gjennomføringa rask. Institusjonane kunne meine noko om kven dei ville slå seg saman med, men ikkje om dei skulle.

Men eg skulle til Noreg og strukturmeldinga, som tek for seg korleis UH-sektoren bør vere oppbygd. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen la fram meldinga på ein Unio-konferanse før påske. Vel er han ein høfleg mann, men det var ikkje måte på kor audmjuk han var, eller framstilte seg. Gong på gong brukte han vendingane «i lyttemodus» og «på tilbodssida» om haldninga han og departementet hadde til UH-sektoren. Det kan godt vere sant. Det kan òg vere ein måte å få viljen sin på.

Essensen i meldinga er etter kvart kjend: Det bør verte færre og sterkare institusjonar. Fem større samanslåingar er planlagde alt frå 2016. Krava til oppretting av master- og doktorgrader vert skjerpa. Prinsippa for finansiering held fram, med basisløyving og ein resultatbasert del, den sistnemnde skal auke etter kvart.

Meldinga har fått betimeleg kritikk for å ikkje gå fundamentalt inn i spørsmålet om finansiering. Rekkefylgja var fornuftig: Eit finansierings-

«Sektoren som nær samstemd hadde vore mot fusjonar, laga omelett friviljug.»

utval leverte innstilling i januar, men då utvalet ikkje gjekk nok inn i det mystiske «basislandskapet», kunne heller ikkje strukturmeldinga gjere det. Ein kan diskutere kor stort det ugjenomtrengelege elementet i basisløyvingane er, og det har representantar frå gamle universitet (UiO-rektoren i Forskerforum nr. 4) og nye universitet (innlegg frå UiA i dette bladet) gjort. Men demokrati- og innsynsargument veg tungt nok aleine til at alle laga med historiske, politiske vedtak, som forklarar basisløyvingane, burde ha vore omsette til forstålege budsjettpostar.

At samanslåingar fremmer kvalitet er djupt diskutabelt, men tanken har brei politisk oppslutnad. SV-aren Steinar Stjernø leia utvalet som i 2008 føreslo tvangssamanslåingar. Framlegget møtte sterk motstand, og den rådande politikken vart mjukare, i ein periode ført av partifelle og statsråd Tora Aasland. SAK-politik-

ken (samarbeid, arbeidsdeling, konsentrasjon) gav incentiv til samanslåingar. Sektoren som nær samstemd hadde vore mot fusjonar, laga omelett friviljug.

No har altså Høgre overteke. Dei har òg overteke metoden, eg kan kalle det «å tvinge utan tvang». Så langt det går, vil regjeringa vere «i lyttemodus» og «på tilbodssida», eller framstille det slik. Men skruen er stramma noko: Institusjonar som står aleine, og heller ikkje har fusjonsplanar, vil verte møtte med strengare kriterium til dømes om kor mange publiseringspoeng ein produserer. Den ultimate sanksjonen mot institusjonar som vert vurderte til å vere for svake er å ta frå dei akkrediteringa.

To observasjonar til slutt: 1) Ein konsekvens av den milde tvangen er at det norske UH-landskapet framleis ser ut til å verte brokete. Ingen sorterande prinsipp har vunne. Lengst nord har dei slått seg saman, hovudsakleg tufta på *geografi*, medan fusjonsplanen mellom NTNU og høgskulane i Gjøvik, Ålesund og Sør-Trøndelag hovudsakleg er tufta på *fagleg slektskap*. Når prinsippa er så ulike, kan ein òg lettare hamne utanfor. 2) At hovudregelen skal verte tilsett i staden for vald rektor har vekt mykje debatt, men det er underkommunisert at styreform kan ha mykje å seie nettopp for fusjonar. Ein tilsett rektor kan lettare navigere institusjonen til foreining med andre enn ein vald, som er bunden av mandatet. Spør den valde UiA-rektoren Torunn Lauvdal om kor lett det var å få til fusjon med Høgskulen i Telemark utan fleirtal frå dei tilsette. Spør tilsettrepresentantane i NTNU-styret om kor sterkt dei tykkjer universitetsdemokratiet står no som NTNU nyleg har vedteke samanslåing, mot alle røystene deira.

Slik vert den norske omeletten til. Frå redaksjonelt stoff til debattinnlegg – strukturmeldinga får stor plass i dette bladet. God lesnad. God vår. Forskerforum er i lyttemodus og på di side.

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

14: Ditt eget navneskilt

Kontorene krymper i takt med at det blir stadig flere forskere. Men enn så lenge holdes tradisjonen med hvert sitt rom i hevd.

22: Kremmer i kunnskap

Wenche Emblem Larssen snuser fram nye innovasjoner før de er utviklet. Som *kompetansemegler* er jobben å spleise forskere med enkeltbedrifters behov.

26: Dagbok på hånda

Smartklokkene blir stadig smartere. I Tromsø har forskere utviklet en klokke som holder orden på alt hva en med diabetes må tenke på.

4-5: Valgt eller ansatt rektor?

Det er flertall på Stortinget for at ansatt rektor blir normen ved universitetene og høyskolene. I Forskerforbundet er meningene delte om endringsforslaget.

6-7: – Markedskreftene avgjør

Anvendt forskning overlever best ved eget forskningsinstitutt, mener FFA-leder. Men Nibr og Sifo føler seg for små og ønsker fusjon med Høgskolen i Oslo og Akershus.

9: Hva er en professor?

– Vi må få på plass et nasjonalt minstenivå for hva som skal til for å bli professor, sier Tekna-president. Slik vil hun unngå «kompetanseshopping» av professortitler.

10: Vil satse på grønn forskning

Venstre vil gi 1 milliard mer til forskning på klima og miljø i 2016. Høyre er kritisk til øremerkingen.

10: Akademi for de unge

Det Norske Videnskaps-Akademi starter et eget tilbud for yngre, flinke forskere. De må ha interesse for forskningspolitikk og -formidling.

FASTE SIDER

29: Tilbakeblikk

32: Bøker

34: Kronikk

36: Debatt

39: Gjesteskribent

41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 5/2015 – 47. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

JOURNALISTER: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no, JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Erik Norrud. Trykk: Kona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19150

ULIKE SYN I FORSKERFORBUNDET

Regjeringa vil ha tilsetting av rektorar i staden for val. I Forskerforbundet er meiningane delte.

– Skal vi gå bort frå standpunktet om at vald rektor er å føretrekke, må vi ha ein grundig gjennomgang av kvifor vi gjer det. Forskerforbundet sentralt bør vere tydelege i dette spørsmålet, seier Kristian Mollestad, hovudtillitsvald for Forskerforbundet ved Universitetet i Oslo (UiO).

I den nye strukturmeldinga foreslår regjeringa at tilsett rektor og ekstern styreleiar skal vere hovudmodell ved universitet og høgskolar.

– Regjeringa har ikkje kome fram med nye argument som tilseier at vi bør gå bort frå vald rektor som hovudnorm. Ein snakkar om at det har skjedd endringar dei siste ti åra, men kva har skjedd som gjer at vi må endre standpunkt? Om ein skal la prinsipp falle, må det vere ein grunn til det, seier Mollestad.

Han meiner det må kome tydeligare fram i arbeidsprogrammet til Forskerforbundet at ein går inn for vald rektor.

Lokalt sjølvstende

Petter Aaslestad, leiar i Forskerforbundet, seier framlegget frå regjeringa om at tilsett rektor skal vere norma, så langt ikkje har hatt støtte i forbundet.

– Institusjonane har også i dag full fridom til å tilsetje rektor om dei ønskjer det, og eg ser ingen grunn til å endre på dette prinsippet. Lovverket vi har, sikrar autonomien ved institusjonane, meiner han.

– Fram til no har det stått klart i arbeidsprogrammet at Forskerforbundet går inn for vald rektor. Er dette standpunktet i ferd med å endre seg?

– Etter kvart er det ganske mange høgskolar og enkelte universitet som har gått over til å tilsetje rektor. Det viktigaste for Forskerforbundet er å ta best mogleg vare på medlemmene uavhengig av styreforma institusjonane har vald. Vi må bruke energien på å sikre at dei tilsette får medverknad i viktige styringsorgan, og at lokale tillitsvalde får mest mogleg innverknad i dei vanskelege fusjonsprosessane mange no skal gå inn i.

– Er det ikkje lenger eit klart mål for Forskerforbundet å kjempe for vald leing?

– Det er ikkje aktuell politikk for Forskerforbundet å prøve å få NTNU eller andre til å endre styringsform. Dette må kome frå institusjonen sjølv. Så skal NTNU gå tilbake til vald rektor, må institusjonen sjølv ta initiativet, seier han.

Her kan ein nemne at Høgskolen i Østfold hadde tilsett rektor i ein periode frå 2003 til 2007, men gjekk seinare tilbake til å velje rektor.

– Må vere mindre bastant

Hovudtillitsvald Rolf Borgos ved Høgskolen i Lillehammer (HiL) meiner ein lagar eit kunstig

FOTO: TORGER S. HOLEN

■ – Eg er tilhengar av vald leing på rektornivå, seier Kristian Mollestad.

skilje når ein set vald eller tilsett rektor opp mot kvarandre.

– Ein forventar at tilsett leing vil vere meir utfordrande med tanke på medverknad. Men dette er ein litt for enkel analyse. Erfaringa vår er at også vald leing kan gje store utfordringar når det gjeld medverknad og moglegheit til å påverke prosessane, seier Borgos.

Han presiserer at Forskerforbundet ved HiL framleis støttar vald leing.

– Men eg ønskjer å få den debatten opp, og stikk hovudet fram. Eg meiner arbeidsprogrammet til Forskerforbundet bør vere meir nyansert på dette punktet, og ikkje så absolutt og bastant som tidlegare. Eg støttar Aaslestad, som seier vi må hanskast med det at verda endrar seg, og at fleire og fleire går over frå vald til tilsett rektor. Det må vere opp til kvar enkelt institusjon å ta desse vala.

– HiL har vedteke å gå over til tilsett rektor. Kvifor?

– Den største grunnen er nok at det er vanskeleg å finne kandidatar. Det er eit underskott på demokrati med tanke på rektorval. Vi har hatt vald rektor, men tilsette dekanar og studieleiarar. Dette fører til ei kortslutning i demokratirekka. Tradisjonelt har ein jo henta rektorkandidatar blant dekanane. Men når tilsette dekanar har jobba nokre år på åremål, er det ikkje naturleg for dei å stille til val.

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Institusjonane kan tilsetje rektor også i dag, så forslaget er heilt unødvendig, seier Petter Aaslestad.

– Sikrar demokratiet

Borgos stiller seg tvilande til at ein rektor som også er styreleiar, kan levere objektive og uavhengige forslag til avgjerder.

– Rektor som styreleiar sit med bukta og begge endar og har veldig stor makt med dobbeltstemma si, seier han.

Men Mollestad forsvare vald leing på rektornivå:

– Tradisjonen med å velje øvste leiar for verksemda blant våre eigne gjev ein heilt annan legitimitet enn ein tilsett rektor. Ved å velje rektor sikrar ein det kollegiale demokratiske sjølvstyret, medan tilsett rektor og ekstern styreleiar i større grad fjernar seg frå dette.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

Vald eller tilsett?

- Den normale styringsmodellen etter universitets- og høgskolelova er vald rektor, som også er styreleiar.
- Stadig fleire institusjonar har i dag tilsett rektor, og Kunnskapsdepartementet peikar då ut ekstern styreleiar.
- Regjeringa har i strukturmeldinga foreslått at tilsett leing skal vere hovudmodell.

FLERTALL FOR ANSATT REKTOR

Stortinget kommer til å vedta at ansatt rektor blir hovedmodellen for universiteter og høyskoler.

Sist spørsmålet om valgt eller ansatt rektor var oppe til vurdering i Stortinget i 2005, bidro Fremskrittspartiet og Arbeiderpartiet til at demokratisk valgte ledere fortsatt ble hovedmodell, med ansatt rektor som unntaksordning. Det har begge partiene gått vekk fra nå.

Dermed ligger det an til flertall for å gjennomføre endringer i styreformen i UH-sektoren, som er ett av forslagene i regjeringens stortingsmelding om struktur i universitets- og høyskolesektoren.

Frp vil gå lenger

Selv om arbeidet med strukturmeldingen så vidt er begynt i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen (Kuf), ser diskusjonen ut til å handle mer om hvilke muligheter det blir for unntak, enn om ansatt rektor er ønskelig.

– Jeg skulle ønske at regjeringen var enda tydeligere på ledelsesmodell. Det kan være noe vi kommer til å ta tak i, varsler Frps representant i Kuf-komiteen Sivert Bjørnstad.

– Jeg ønsker at man er enda klarere på at det er ansatt rektor og ekstern styreleder som skal gjelde, kanskje enda mer enn hva departementet ønsker. Jeg tror det vil være enklere å få til det som oppfattes som tunge prosesser, hvis man slipper å tenke på at man skal bli gjenvalgt.

– Trækker du ikke på en del valgte tær nå?

– Nei, hvis man skal gå rundt og være redd for å si det man mener er det beste, kommer

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ Flere universiteter og høyskoler har allerede tilsatt rektor og ekstern styreleder. Dette blir nå hovedmodellen.

man ikke langt i politikken. Jeg mener ansatt rektor er den beste modellen, og da må man jobbe ut ifra det.

Ap støtter regjeringen

Det er de valgte rektorene ved Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen uenige i. Ole Petter Ottersen og Dag Rune Olsen går samlet ut med en advarsel mot å endre styreformen ved universitetene (se innlegg side 38). På Stortinget får de støtte av SV.

– Forslaget gjør at universitetsdemokratiet forvitrer og at rektor har mindre legitimitet blant de ansatte. Hvis vi har tro på fri forskning, så må vi også ha tro på at det skal være demokrati ved institusjonene. Forskning lever veldig dårlig når den er styrt, sier Kuf-medlem Torgeir Knag Fylkesnes.

Det synet deler imidlertid ikke tidligere regjeringspartner Ap.

– På det punktet støtter vi regjeringen. Vi vil ha ansatt ledelse, sier stortingsrepresentant Marianne Aasen.

– Vi vil se på detaljene om det er mulig med unntak, det har vi ikke tatt stilling til, men prinsipielt mener vi at ansatt rektor er bedre for sektoren nå. Demokratiet ved institusjonene mangler legitimitet fordi det er svært lav valgdeltakelse. Jeg tror også det blir enda vanskeligere for ledere å svare på utfordringene og forventningene som stilles fra nasjonale myndigheter, når man samtidig er valgt på et

program rettet mot å vinne valg.

Skjørt demokrati

Aasen mener det har blitt mer krevende å lede universiteter i dagens samfunn.

– Det blir mer og mer viktig med god ledelse for å opprettholde legitimiteten overfor samfunnet, god økonomistyring, levere gode kandidater, og sikre god og relevant forskning.

– Gjør ikke de valgte rektorene ved UiO og UiB en god nok jobb, mener du?

– Jo, det gjør de. Det finnes ikke argumenter i forskningen for at ansatte rektorer er bedre enn valgte, og de to du nevner her, er fremragende rektorer og gode grunner til å beholde ordningen. Men begge rektorene ville også hatt gode muligheter til å bli ansatt. Dette er et politisk standpunkt. Jeg mener at universitetsdemokratiet har blitt for skjørt, og at det er flere grunner til å gå inn for ansatt ledelse.

Også regjeringens støtteparti Venstre er åpent for å endre ledelsesmodell, men ikke uten forutsetninger.

– Venstre har vært opptatt av at man skal kunne velge selv. Det har vært det viktigste. Men det er en helhet vi må se på. Nå skal vi sette oss ned og diskutere med regjeringspartiene og diskutere alle punktene under ett, sier representant Iselin Nybø.

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Det er blitt viktigere med god ledelse i UH-sektoren, sier Marianne Aasen.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES
OG ELIN REKDAL MÜLLER

– IKKE LETT Å VÆRE LITEN

«Man står stødigere sammen.» Tillitsvalgte ved Sifo og Nibr støtter planen om fusjon med Høgskolen i Oslo og Akershus.

– Verden går videre, og det gjør vi også, sier Silje E. Skuland, tillitsvalgt for Forskerforbundet ved Statens institutt for forbruksforskning (Sifo). Der hilses planene om fusjon mellom Sifo og Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) i det store og det hele velkommen.

– Forskningsbevilgningene har endret seg de siste tiårene. Det er ikke lenger så lett å være et lite institutt når man for eksempel skal søke om midler hos Forskningsrådet. Derfor ser vi på en fusjon som en farbar vei, sier Skuland.

Samfunnsoppdraget

Også ved Norsk institutt for by- og regionforskning (Nibr) ser man fordelene ved en virksomhetsoverdragelse, ifølge Berit Aasen, tillitsvalgt for Forskerforbundet.

– Politisk legges det nå så stor vekt på internasjonalisering av norsk forskning. Da er det positivt å være del av et større fagmiljø, hvor det også er betydelige midler tilgjengelig for satsing på EUs forskningsprogrammer. I en situasjon hvor instituttsektoren har lite oppmerksomhet politisk og grunnbevilgningen reduseres, er det vanskelige vilkår for små og mellomstore institutter.

Aasen understreker betydningen av forskningsinstituttene samfunnsoppdrag.

– Vi må fortsatt være i stand til å levere relevant og forskningsbasert kunnskap til både privat og offentlig sektor. Med en fusjon vil det bli lagt enda mer vekt på tellekanter og internasjonal publisering, ettersom det er det som utløser midler i universitets- og høyskolesektoren. Da er det viktig at vi tar med oss evnen til fortsatt å betjene oppdragsmarkedet.

Bytter eier

Nibr og Sifo står overfor ulike utfordringer av både praktisk og organisatorisk art om fusjonen blir et faktum. Sifo eies i dag av Barne- og likestillingsdepartementet, og får grunnbevilgning derfra.

– Ettersom vi er statlige, vil en fusjon by på færre utfordringer med hensyn til pensjon og lønn enn om vi for eksempel var private. Vi bytter departement, men det tror vi heller ikke vil bety så mye. Vi er mest opptatt av om forbruksforskningen fortsatt vil få plassen vi mener den behøver, sier Skuland.

Nibr er en privat stiftelse. Grunnbevilgningen kommer fra Klima- og miljødepartementet, mens midler til strategisk instituttprogram kommer fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, kanalisert gjennom Forskningsrådet.

– Nibr er en del av CIENS Forskningscenter

FOTO: SIRI LINDSTAD

■ – Vi er opptatt av å bevare en viss autonomi og få til en god integrasjon med høyskolen, sier Berit Aasen ved Nibr.

for miljø og samfunn. Som fagforening er vi også opptatt av å bevare de gode faglige nettverkene vi har også etter en fusjon, sier Aasen.

Ved Nibr har de hatt et bonussystem som nå forsvinner.

– Det har basert seg på premiering for en rekke ting – ulike typer publisering, oppdrag man vinner og prosjekter man har gjennomført. Nå skal vi i stedet omfattes av statens tariffavtale, der overgangsordningen blir at alle blir innplassert på nærmeste lønnstrinn over der de er i dag.

Nytt senter

HiOA har allerede tatt to andre forskningsinstitutter i sin favn: Arbeidsforskningsinstituttet (Afi) og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (Nova) (se egen sak side 7). Siden 1. januar 2014 har disse to utgjort en egen avdeling ved høyskolen, Senter for velferds- og arbeidslivsforskning.

– Hva som er annerledes nå enn tidligere? Det er et godt spørsmål, sier Kristin Aarland, Nova-forsker og tillitsvalgt for Forskerforbundet ved det nye senteret.

– Vi er midt oppe i en evaluering av fusjonsprosessen, så jeg kan først og fremst snakke på egne vegne. Og jeg opplever at fusjonen har vært positiv. De som jobber administrativt, har nok merket fusjonen best, ettersom de har fått en del nye systemer å forholde seg til. For

oss forskere er nok den store forskjellen at vi nå har tilgang til høyskolens bibliotek tjenester og ulike digitale abonnemeter, som er langt bedre enn hva vi hadde på Nova.

Litt paradoksalt har det også blitt mer tungvint å ta oppdrag ved andre avdelinger. Tidligere har forskerne ved de ulike instituttene vært engasjert i både veiledning, sensur og undervisning ved høyskolen.

– Mange er det fortsatt, og slik faglig integrasjon har jo også vært et mål for fusjonen. Men nå skal slike ting internfaktureres, og forskerne kan ikke som tidligere ta slike oppdrag på si. Det har vist seg å være mer komplisert enn hva vi først trodde, så her må det derfor bedre systemer på plass, sier Aarland.

❖ AV SIRI LINDSTAD

Nibr, Sifo og HiOA

- forskningsinstituttene Nova og Afi fusjonerte med Høgskolen i Oslo og Akershus i 2014
- samtaler er nå i gang om fusjon mellom Nibr, Sifo og HiOA
- hvis samtalene fører fram, vil HiOA få ytterligere 75 nye forskere

– MARKEDET STYRER

For instituttene har markedskreftene mer å si enn strukturmeldingen, ifølge sektoren selv.

Institusjonslandskapet i Forsknings-Norge endres, med den nye strukturmeldingen som sterk drivkraft. Også instituttsektoren kan få kvalitetsgevinster ved mer samarbeid eller fusjoner, mener regjeringen. Men det er ikke regjeringens fusjonsønsker som påvirker sektoren mest, ifølge Forskningsinstituttene Fellesarena (FFA).

– Instituttene har en helt annen situasjon enn UH-sektoren. De har egne eiere som gjør sine strategiske beslutninger. Strukturen i instituttsektoren er dessuten veldig heterogen og endrer seg over tid, ikke minst fordi en er markedseksponert, sier daglig leder i FFA, Agnes Landstad.

– Hvis et marked blir svekket, svekkes instituttet, og det må enten vri seg mot et nytt marked eller gå inn i et annet institutt. Dette er markedsstyrt med en helt annen fleksibilitet enn i UH-sektoren.

Smått betyr ikke dårlig

«I enkelte tilfeller kan også sammenslåinger styrke kvalitet og robusthet», heter det om instituttene i strukturmeldingen. Landstad mener det for raskt snakkes om størrelse når man er opptatt av kvalitet, og at en liten institusjon kan ha et spisset fagmiljø som samarbeider bra med andre. Da er institusjonsstørrelse mindre viktig.

Det er heller ikke de små som slår seg sammen nødvendigvis, ifølge UiO-professor Magnus Gulbrandsen. Han er også Nifu-forsker og har forsket på SAK-problematikken (samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon) i sektoren.

– Hvis hensikten er å skape større enheter, selv om flere hensyn ligger bak SAK-tankegangen, så har man ikke startet med de minste, sier han og mener de ideelle virkemidlene for å styrke sektoren ennå ikke er funnet, heller ikke i strukturmeldingen.

– Man kan gjøre mye med incentiver, men mulighetene for å gjøre store oppryddingsgrep er ikke så mange som man kanskje skulle ønske hvis man er ivrig reformist, påpeker Gulbrandsen og viser til mangfoldet av eier- og organisasjonsformer, samt til hvordan grunnbevilgningen tildeles.

– Disse strukturelle forholdene bidrar til å opprettholde et fragmentert system.

– Best tjent med to sektorer

Ulike samarbeidsmodeller kan være løsningen i et tøft marked, men norsk forskning er uansett best tjent med to sektorer, mener Landstad.

– Den anvendte forskningen overlever på de aller fleste områder best som eget institutt. Det er en tøff verden, en må tilpasse seg markedet, men hvis en trives i den verdenen, så overlever en

FOTO: HEIDI WIDØRGE

■ – Der det ikke er et marked og ingen etterspør kunnskapen, overlever en ikke, sier Agnes Landstad.

best der og ikke innenfor en UH-institusjon med et annet samfunnsoppdrag. Ved å dyrke fram egenarten blir en mest konkurransedyktig. Så kan en samarbeide på tvers av sektorene og spille hverandre gode på hver sine fortrinn, sier hun.

UiB ønsker ikke fusjon

At det bør eksistere ulike samarbeidsmodeller både mellom institutt og med UH-sektoren, er rektoren ved Universitetet i Bergen enig i. UiB ønsker å utrede sammenslåing av flere av sine hel- eller deleide forskningsinstitutter, men vil ikke fusjonere med dem.

FOTO: UiB

■ – Vi må se på hvordan vi kan utnytte de samlede forskningsressursene våre best, sier Dag Rune Olsen.

– Med sammenslåingene av de frie instituttene ønsker vi å styrke disse. Men instituttene vi snakker om, Christian Michelsen Research og Uni Research i første omgang, er eid av universitetet og tilhører UiB-konsernet. Det betyr at vi på vegne av staten er pålagt å utøve eierskapsstyring, og vi har en annen forutsetning for god dialog hvor vi lager strategier i felleskap. Da kan vi se ressursene under ett, uten å fusjonere, mener Dag Rune Olsen. Han sier de selv har innsett nødvendigheten av samarbeid, uavhengig av regjeringen og mulige incentivordninger.

Fusjon forplikter mer

Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) har nylig fusjonert med tidligere Arbeidsforskningsinstituttet (Afi) og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (Nova). Flere institutter står for tur (se egen sak side 6). Situasjonen er annerledes enn ved UiB, fordi alle institusjonene var frittstående. HiOA valgte fusjon som modell fordi det er mer forpliktende.

– Virksomhetsoverdragelsen av Afi og Nova er viktig for at HiOA bedre kan innfri sitt samfunnsoppdrag. Modellen vi har valgt, anser vi som mer forpliktende enn en samarbeidsavtale. Velferdsforskningen i Norge og profesjonsutdanningene ved høgskolen har blitt styrket ved at vi har konsolidert forskningsinstituttene med HiOAs fagmiljøer, skriver rektor Kari Toverud Jensen i en e-post til Forskerforum.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

MELLOM TO STOLER

Forskningsrådet aldersdiskriminerer forskere, mener førsteamanuensis.

– For meg er denne ordningen helt lammende, sier førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo Elisabeth Staksrud.

I en kronikk i Aftenposten går hun til angrep på Forskningsrådets regelverk for finansiering av forskningsprosjekter: Forskere over 39 år må vente i seks år etter disputas før de kan søke midler fra potten for fri prosjektstøtte (Fripro). En slik ventetid slipper forskere under 39 år. For at yngre forskere i det hele tatt skal få sjansen, gjelder ikke seksårsgrensen for dem. Staksrud kaller dette aldersdiskriminering.

– Alder meritterer ikke

– De diskriminerer på grunn av en pussig idé om hva som utgjør en forskerkarriere – at man er ung og går rett fra å være student til stipendiat og postdoktor, og at alle meritterende forskningserfaringer kommer etter avlagt doktorgrad. Men noen av oss kommer i en annen kategori.

Selv disputerte Staksrud i 2012. Siden hun nå er passert 39, er hun parkert som mulig søker. Den eneste hjelpen hun har fått fra

FOTO: ANNICA THOMSON/ULO

■ – Det er antivitenskapelig å bruke alder som eneste kriterium, sier Elisabeth Staksrud.

Forskningsrådet, er at hun fikk trekke fra tiden da hun har hatt foreldrepermisjon eller sykemeldinger, for å komme under 39-årsgrensen. I fjor gikk det akkurat, men i år står hun uten mulighet til å søke midler.

– Det er en diskriminering når det ikke er andre meritterende kriterier enn alder. For min del har det ingenting å si at jeg tidligere har koordinert og vært med i ledelsen av flere internasjonale

forskningsprosjekter – for eksempel koordinert et EU-prosjekt med budsjett på over 20 millioner kroner, som fikk toppscore i EU på levering. Det eneste som er interessant for Forskningsrådet, er min alder. Dette blir veldig antivitenskapelig.

– Når ikke opp

Divisjonsdirektør for vitenskap i Norges forskningsråd, Anders Hanneborg, forklarer seksårsgrensen slik:

– Jeg forstår at det er frustrerende for Staksrud og andre, men all erfaring tilsier at de som ikke har minimum seks års erfaring, rett og slett ikke når opp. Vi gjør det ikke for å utelukke noen fra å søke, men for ikke å generere masse søknadsarbeid for de som ikke har noen sannsynlighet til å nå igjennom, sier Hanneborg.

– Samtidig er ikke Fripro de eneste midlene man kan søke for å drive med forskning i Norge. Hun har mange andre muligheter i Forskningsrådet og EU, sier han.

✦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

STRUKTURMELDINGEN

– FANDEN I DETALJENE

Regjeringen får kritikk for å endre strukturen i universitets- og høyskolesektoren uten å ha finansieringsmodellen på plass.

– Det er uheldig at en finansieringsmodell ikke har kommet på plass før strukturmeldingen kom. Finansieringsmodellen er rammebetingelsen for det videre arbeidet, og det burde vært klart før regjeringen ga marsjordre om at alle skulle begynne å fri til hverandre.

Det sier stortingsrepresentant for Ap Marianne Aasen. 25. mars presenterte kunnskapsministeren stortingsmeldingen om struktur i høyere utdanning. Aasen kritiserer regjeringen for feil rekkefølge.

Koordinert med regjeringen

Siden behandlingen i Kirke-, utdannings og forskningskomiteen (Kuf) så vidt er i gang, vil ikke Aasen ta resultatet på forskudd, men Ap ville ha begynt i en annen ende.

– Hvis vi hadde sittet med makten, hadde vi gjort det Stortinget bestemte i 2013 – å lage en stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning. Vi ville ha fått på plass en finansieringsmodell som vi ville ha gått til Stortinget med samtidig, og så ville vi hatt et mer helhetlig og

gjennomgående prinsipp for fusjoner. Regjeringens svar på spørsmålet om kvalitet er å slå sammen. Det er ikke gitt at det er en sammenheng der, sier Aasen.

For regjeringspartner Frp er strukturmeldingen mer eller mindre klarert på forhånd, og dermed lettere å svelge.

– Vi og Høyre har selsagt hatt kontakt med departementet underveis for å koordinere oss og se til at vi tenker likt, sier Sivert Bjørnstad (Frp), saksordfører for Kuf-komiteens behandling av stortingsmeldingen.

Enige om diagnose

Likevel ser også han for seg at Frp vil ønske å få avklart mer om finansieringen i komitébehandlingen.

– Jeg tror de fleste er enige i diagnosen og medisinen, men det blir spørsmål om gjennomføring og tempo. Det viktigste blir å få avklart og lagt noen føringer på temaer som for eksempel finansiering, sier Bjørnstad.

Han advarer samtidig sine kolleger mot å

FOTO: FREMSKRITTPARTIET

■ – De fleste er enige i diagnosen og medisinen, sier Sivert Bjørnstad (Frp).

prøve å detaljstyre enkeltfusjoner. Regjeringen ønsker å fastsette prinsipielle kriterier for hva som skal til for at en institusjon skal få stå alene. Disse kriteriene blir nok et sentralt diskusjonstema, tror Marianne Aasen:

– Der sitter fanden i detaljene.

Kuf-komiteen avgir sin innstilling 4. juni. Stortinget behandler og vedtar stortingsmeldingen 11. juni.

✦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– EN PROFESSOR ER IKKE EN PROFESSOR

Regjeringen vil endre mulighetene til å søke professoropprykk. Feil medisin, svarer fagbevegelsen, som frykter nivåforskjellene vil fortsette.

– Den største feilen er at man ønsker å legge professorbedømmingen til institusjonene. Det betyr at man også setter kriteriene for hva en professor er, ut lokalt. Da vil det bli forskjell mellom institusjonene. Det hever ikke kvaliteten på norsk forskning, og det er til hinder for mobilitet mellom institusjonene.

Det sier president i Tekna og professor ved NTNU Lise Lyngsnes Randeberg. Hun reagerer på at regjeringen i en forskriftsendring om professoropprykk ikke tar tak i det hun mener er hovedproblemet – at det ikke eksisterer gode nok nasjonale kriterier for hva som skal til for å bli professor. Resultatet er at norske professorer kan ha vidt forskjellig kompetanse.

– Derfor er det viktig å få på plass et nasjonalt minstenivå, sier Randeberg.

Stopper kompetanseshopping

I slutten av april inviterte Tekna, Forskerforbundet og NTL til debattmøte om temaet med statssekretær i Kunnskapsdepartementet Bjørn Haugstad og rektor ved Universitetet i Oslo Ole Petter Ottersen.

Gjennom å endre forskriften om ansettelse og opprykk i undervisnings- og forskerstillinger, ønsker regjeringen å stoppe det statssekretæren kaller «kompetanseshopping». I dag må universiteter og høyskoler nemlig gi opprykk til egne ansatte dersom de søker en stilling ved en annen institusjon og blir vurdert til å ha profesorkompetanse. Ifølge regjeringen fører det til at mange søknader ikke er reelle: Mange søker stillinger bare for å få sin kompetanse vurdert, samtidig som arbeidsgiver mister kontroll med hva som skal til for å bli professor.

Professor Randeberg fortalte selv under debatten at hun har anbefalt førsteamanuenser å søke stilling ved en annen institusjon enn NTNU for å få professoropprykk, nettopp fordi det er lettere. Ved tilsetting må et flertall av bedømmelseskomiteen være enig, mens ved opprykk ved egen institusjon må komiteen være *samstemt*.

Trist for kandidatene

Randeberg mener imidlertid at det ikke er denne muligheten som er hovedproblemet, men den mangelfulle nasjonale minstestandarden for å kvalifisere til et professorat.

– I forskriften er kriteriet for å bli ansatt som professor at man har «vitenskapelig nivå i samsvar med etablerte internasjonale eller nasjonale standarder». Hva betyr nå det? Nasjonale fakultetsmøter innen visse fagfelt, for eksempel innen humaniora, samfunnsvitenskap og medisin, har opprettet

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Endringene vil gjøre opprykksordningen enda bedre, sier Ole Petter Ottersen (t.h.). Her i debatt med Bjørn Haugstad og Lise Lyngsnes Randeberg.

standarder hvor man er ganske konkret på hva man krever. Men mitt eget fagfelt, som er teknologi og tilhører MNT-fagene, har ikke klart å komme med konkrete regler.

– Hva syns du om det?

– Jeg syns det er merkelig. Da har man ikke et bevisst forhold til hvilket nivå man ønsker å ligge på. Og så er det trist for kandidatene som søker opprykk og ikke aner hva de blir bedømt etter. De som sitter i komiteen, har da en vanskeligere og mer subjektiv jobb, og det tror jeg heller ikke hever kvaliteten på norske forskningsinstitusjoner.

Likevel ønsker hun ikke å sperre veien for opprykk gjennom å søke tilsetting ved en annen institusjon.

– Det bør være fritt å søke ved en annen institusjon eller din egen institusjon, men behovet for å søke ved en annen institusjon, faller bort hvis reglene er like ved tilsetting og opprykk. Da vil man bruke sin egen opprykksordning ved egen institusjon, for man vil få samme svar.

Vurderer innspillene

Statssekretær Bjørn Haugstad tolker det som at regjeringen og fagbevegelsen egentlig er enige.

– Når Randeberg påstår at det er lettere å få tilsetting enn å få opprykk, ser hun akkurat det samme problemet som vi gjør. Dette er vår begrunnelse for å si at vi ikke ønsker det skal være mulig å shoppe kompetansevurderinger og ta med hjem.

– Men samtidig peker hun på mangelfulle

nasjonale minstestandarder?

– Minstestandarder har vi i forskriften. Så er spørsmålet hvordan man oversetter det. Vi må også spørre oss om den nasjonale minstestandarden er lagt høyt nok, og hvordan vi oversetter den i hver enkelt bedømming.

Høringsfristen gikk ut 29. april. Haugstad mener innspillene fra fagbevegelsen var nyttige for det videre arbeidet.

– Jeg kan ikke si nå at vi hopper på det ene eller andre forslaget. Men forventningene mine til å lese høringsinnspillene øker.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Forskrift om opprykk

Foreslåtte endringer:

- Opprykk til høyere stillingsnivå kan bare gis på bakgrunn av en kompetansevurdering gjort av en bedømmingskomité som institusjonen selv har oppnevnt eller godkjent.
- Institusjonen/avdelingen kan fastsette generelle stillingskrav til de enkelte stillingstypene utover minimumskravene i forskriftens §1-2 til § 1-7.
- Overgangsordninger mellom de to karriereveiene (undervisning eller forskning) oppheves.
- Høringsfristen gikk ut 29. april.

LÅSER BEVILGNINGER TIL KLIMA

Venstres landsmøte vedtok å kreve én milliard ekstra til forskning i 2016. Hele økningen skal øremerkes grønne tiltak.

– Det er en løsning jeg er kritisk til, sier stortingsrepresentant for Høyre, Henrik Asheim.

Han sitter i Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité (Kuf). Asheim mener det blir feil å låse budsjettveksten innen forskning og utvikling (FoU) til ett formål.

Forslaget ble vedtatt av Venstre under partiets landsmøte i april. Ifølge dokumentet «Venstres vei til grønn vekst» må forskningsbevilgningene øke med om lag én milliard kroner i 2016. «Venstre mener at hele denne økningen bør øremerkes i en [forsknings- og utviklings]strategi for omstilling til lavutslippssamfunnet og utvikling av framtidens grønne næringer», skriver partiet.

– Rammer fri forskning

Det mener Asheim er en dårlig løsning, siden det også vil innebære at de frie forskningsmidlene ikke får noen budsjettøkning.

– Noe av bakgrunnen til at vi vil øke forskningsmidlene, er at vi tror på den frie forskning; at de som jobber med forskning hver dag, er best til å

FOTO: JO STRAUB/ VENSTRE

■ Om fremtidens klimaambisjoner skal nås, må også forskningen bli grønn, mener Venstre.

finne gode løsninger. Høyre vil ikke nødvendigvis øremerke til et bestemt formål, sier Asheim.

Der mener han Venstre bommer på et viktig prinsipp om forskningsmiljøenes frihet til selv å vurdere hva som er viktig å forske på.

– Vi politikere kan ha noen mål om å finne utfordringer vi vil løse med forskning, men vi skal være veldig forsiktig med å bestemme detaljerte løsninger. Jeg tror på å øke bevilgningene, men

at den frie forskningen må fungere som i dag.

Ingen vekst til oljeforskning

Første nestleder i Kuf-komiteen, Iselin Nybø (V), avviser at Venstre med dette dokumentet stiller seg mot fri forskning.

– Venstre mener at økningen på FoU til neste år i sin helhet skal konsentreres om forskning og næring som bidrar til grønn vekst, og ikke om forskning på fossil energi eller tilsvarende, forklarer Nybø, og utdyper:

– Det betyr ikke at økningen kun skal gå til fornybar- og klimaforskning, men til forskning som ikke bidrar til å forverre miljøtilstanden i Norge, sier hun og legger til at hun uansett ønsker at Fripro-midlene skal øke.

– Vi får heller diskutere hvordan vi skal innrette det når vi nærmer oss budsjettene. Det viktigste for oss er at vi får en økning i forskning. Det er også det vi har satset på i tidligere år, sier Nybø.

❖ AV AKSEL KJÆR VIDNES

FORSKNINGSPOLITIKK

VIL SKAPE ET UNGT AKADEMI

Hva opptar deg som fersk forsker? Vitenskapsakademiet åpner dørene for yngre, engasjerte talenter.

I mai starter rekrutteringen til Akademiet for yngre forskere.

– Dette skal bli en ny arena hvor yngre forskere kan få uttale seg om ting som er viktige for dem innen forskningspolitikk. Akademiet skal også jobbe med forskningsformidling for å skape interesse hos ungdom, slik at de kan se forskning som en karrierevei, sier prosjektleder Herdis Hølleland.

Det er Det Norske Videnskaps-Akademi som står bak initiativet. Den prestisjetunge organisasjonen fra 1857 har mer etablerte medlemmer fra alle vitenskapelige disipliner.

Ikke bare et CV-punkt

Det nye akademiet skal bli et vitenskapsakademi for unge forskere. Det skal ha 40 medlemmer og være tverrfaglig og nasjonalt. Man må søke om medlemskap og ikke være eldre enn 38 år i søknadsåret. Søkere må ha en betydelig vitenskapelig produksjon å vise til, og de må ha markert seg innen sitt fagfelt.

– Ønsket er å følge den internasjonale trenden for slike unge akademi, der det jobbes aktivt med forskningspolitikk og formid-

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Hvis du bare vil ha det på CV-en, er du ikke interessant som medlem, sier Herdis Hølleland.

ling på tvers av fag. Det essensielle er derfor at du er engasjert i og har lyst til å jobbe med forskningspolitikk, at du har lyst til å jobbe med forskningsformidling, og at du har tid til å være med. Hvis du bare har lyst til å få det på CV-en, da er du ikke interessant som medlem, sier hun.

Dialog med Forsknings-Norge

For ferske forskere kan et vitenskapsakademi virke noe utilgjengelig. Slik er det nye akademiet ikke ment å være, ifølge Hølleland.

– Så det blir ingen lukket klubb?

– Det er en balansegang. Akademiet skal være samlingsbasert på forskjellige steder i landet, og deler av samlingene blir lukket. Men det er viktig at det trekkes inn relevante foredragsholdere, som politikere eller byråkrater, som kan fortelle hvordan forskningspolitikk utformes. Da kommer akademiet i dialog med resten av Forsknings-Norge. I tillegg kan akademiet ta initiativ til åpne arrangement hvor for eksempel publikum kan møte forskere på et litteraturhus, eller medlemmene kan dra rundt på skoler, sier hun.

Søknadsfristen til akademiet er i midten av juni. Kandidater plukkes så ut til intervju over sommeren. Organisasjonen stiftes i oktober.

❖ AV ELIN REKDAL MÜLLER

Latterlig billig ...men ingen spøk!

De aller fleste som blir uføre vil oppleve en kraftig nedgang i inntekt – ikke bare i ett år – men hvert eneste år - resten av de normalt yrkesaktive årene.

Skulle du falle fra vil dette få store økonomiske konsekvenser for de etterlatte som du forsørger eller har forsørgerbyrde sammen med.

Forskerforbundet har svært rimelige livs- og uføreforsikringer. Skulle du kjøpe de privat må du fort betale 3-5 ganger mer.

Priseksempel livs- og uføreforsikring for 38 åring - dekning 12 G (kr 1,06 mill):

- Livsforsikring – kr 406/år*
- Uføreforsikring – kr 1 225/år*

* Premien blir justert årlig i henhold til oppnådd alder

For kun kr 1 631 per år har du både en god livs- og uføreforsikring.

Kontakt forsikringskontoret for rådgiving vedrørende hvilke forsikringer du trenger.

KJØNNBALANSE

FLERE KVINNELIGE LEDERE

Forskningsrådet har utpekt 17 nye sentre for forskingsdrevet innovasjon (SFI), og en tredjedel av dem har kvinnelige ledere. SFI-ordningen ble etablert i 2005, og det har til nå vært tjue mannlige senterledere og én kvinnelig leder. Nå er det blitt seks kvinnelige og elleve mannlige ledere. Bevisstgjøring er hovedårsaken til økningen, ifølge Forskningsrådet. – Vi var tydelige på at vi forventet at miljøene systematisk så etter kvinner til lederposisjoner, sier avdelingsdirektør Eirik Normann til kifinfo.no.

FUSJONER

Ny NTNU-ledelse

■ Skissen til ledelse ved nye NTNU er klar, bekrefter rektor ved NTNU, Gunnar Bovim, til Khrono.no. Rektor Helge Klungland ved Høgskolen i Sør-Trøndelag får en sentral stilling i Bovims ledergruppe, mens rektorene i Ålesund og Gjøvik blir stedlige representanter i hjembyene sine. Bovim vil høyst sannsynlig bli rektor også for det fusjonerte universitetet der høgskolene i Sør-Trøndelag, Ålesund og Gjøvik inngår fra 2016. Forslaget skal først diskuteres med de tillitsvalgte.

STUDIEKVALITET

Tilfredse Hedmark-studenter

■ 81,6 prosent av studentene ved Høgskolen i Hedmark er fornøyde eller svært fornøyde med valg av studium og studiested, viser høgskolens årlige tilfredshetsundersøkelse. Det er niende gang høgskolen gjennomfører en slik måling. Det er det faglige utbyttet studentene synes er viktigste faktor for den totale tilfredsheten. Nest viktigst er service og informasjon, herunder tilgang til studieveiledning. Undersøkelsen er en sentral del av høgskolens arbeid for å sikre kvalitet i utdanningen, ifølge hihm.no.

81,6%

REKRUTTERING

185 innstegstillinger fordelt

■ – Regjeringen ønsker å stimulere til en mer attraktiv karrierestart for forskningstalenter. En ønsket positiv bivirkning er mindre midlertidighet. Vi kommer til å følge nøye med på resultatene av denne prøveordningen, sier statssekretær Bjørn Haugstad. I alt skal 300 stillinger fordeles i en prøveordning. Fortsatt gjenstår å fordele over hundre stillinger. Gjennom ordningen blir unge forskere ansatt på åremål. Dersom de fyller gitte krav når åremålet går ut, kan de få fast stilling.

FOTO: FLICKR CC

KVALITET

Produktive grupper

■ Et viktig formål med å etablere forskergrupper er å styrke forskningskvaliteten ved et institutt eller en avdeling. En ny studie fra NIFU viser at de som er tilknyttet en forskergruppe ved breddeuniversitetene, er mer produktive (2,2 publiseringspoeng) enn dem som ikke er tilknyttet en gruppe (1,0 publiseringspoeng). Blant dem som er med i en forskergruppe ved sitt institutt eller avdeling, har de som «i stor grad» utfører sin forskning som del av et internasjonalt nettverk, flest publiseringspoeng.

MUSEUM

Nytt tidsskrift

■ Norges museumsforbund etablerer et vitenskapelig tidsskrift på nett med åpen tilgang, kalt Norsk museumstidsskrift. – Dette er et viktig strategisk grep for å synliggjøre og styrke forskningen og forskningsformidlingen i museene, sier styreleder Ivar Gunnar Braaten. Tidsskriftet vil favne bredden av forskning ved de kulturhistoriske, kunsthistoriske og naturhistoriske museene, uavhengig av departementstilhørighet. Det vil også åpne for publisering av museumsrelevant forskning fra UH-sektoren.

Norge lykkes bedre

■ Norske forskere henter mer forskningsmidler fra EU enn før. – Dette er veldig gledelig. Det har stor betydning for norsk forskning at vi klarer å øke deltakelsen i Horisont 2020, sier Arvid Hallén, direktør i Norges Forskningsråd. Norge er likevel ikke helt i mål. Regjeringen vil at norske forskere skal hente ut 2 prosent av de tilgjengelige midlene i Horisont 2020. Så langt har forskere hentet hjem 1,87 prosent av midlene, en økning fra litt under 1,5 prosent i forrige rammeprogram.

FOTO: NICK COBBING/NORSK POLARINSTITUTT

Stipendiatene vil få sjansen til å bli med på forskningstokt. Her fra ett av Norsk Polarinstituts tokt på Svalbard.

DOKTORGRADSUTDANNING

NY FORSKERSKOLE FOR KLIMA

Forskningsrådet støtter en ny nasjonal forskerskole for klimaforskning med 19,5 millioner kroner. Skolen får navnet The Norwegian Research School on Changing Climate in the Coupled Earth System (CHESS) og skal tilby stipendiater i geovitenskap kurs knyttet til klimaforskning, opplyser uit.no. Forskerskolen er et samarbeid mellom universitetene i Bergen, Oslo, Tromsø, Universitetssenteret på Svalbard, UNI Reseach, Meteorologisk institutt, Norsk institutt for luftforskning og Norsk polarinstitutt.

FOTO: WIKIPEDIA (HARADHI)

HØYERE UTDANNING

Studentjuks til Høyesterett

■ En sak om studentjuks ved Universitetet i Bergen skal opp i Høyesterett. Etter at en jusstudent ble tatt med en lapp med notater på pulten før eksamen, ble han utestengt fra all høyere utdanning i et halvt år. Studenten gikk til sak mot Kunnskapsdepartementet og tapte i tingretten, men vant i lagmannsretten. Staten anket så saken inn til Høyesterett. Stridens kjerne er om gjerningen kan anses som grovt uaktsom, ifølge nrk.no. Studenten påstår han glemte lappen, men ble ikke trodd av UiB.

LØNNSOPPGJØRET

Lite å forhandle om

■ I årets lønnsoppgjør krever Unio, Forskerforbundets hovedorganisasjon, et likt prosentvis tillegg til alle statsansatte, samt at statlige omstillingsprosesser og strukturreformer gis tilstrekkelige økonomiske rammer. Siden mye av lønnsveksten i 2015 allerede er satt i effekt gjennom lønnsøkninger sent i 2014, er det lite av de anslåtte 2,7 prosentene det vil bli forhandlet om, ifølge Frifagbevegelse.no. Forskerforum gikk i trykken før partene var kommet til enighet. Følg utviklingen på forskerforum.no.

Siri Skjold Lexau har kontor i HF-bygget i Bergen.
(Foto: Paul Sigve Amundsen)

Et eget rom

Det er kanskje ikke snakk om
mange kvadratmeter.
Men de er dine. Bare dine.

Av SIRI LINDSTAD

– Om det ofte går skred her? Jeg synes skrivebordet er ganske ryddig nå, jeg, sier Ola Mestad. (Foto: Erik Norrud)

Dette er vel den minste kontorvarianten, med to vinduer. Hver gang det er HMS-undersøkelser, sier jeg: Større kontor! Men det får jeg nok aldri, sier Siri Skjold Lexau.

Vi har skviset oss inn på rom nummer 358 i 3. etasje, HF-bygget i Bergen. Det er smalt og sammenklemt, med stappfulle bokhyller hvor enn du lar blikket gå. Her har Lexau, professor i kunsthistorie, sittet i vel fire år.

– Jo lenger jeg har vært her ved universitetet, jo mindre kontor har jeg hatt, sier hun med et lite, ironisk smil.

– Stipendiatene har egentlig de flotteste kontorene. De må riktignok dele med en annen, men de har hjørnekontorene med vinduer i to retninger. Dette å dele kontorer er det imidlertid generelt stor motstand mot og noe vi kjemper mot hele tiden.

Det finnes ingen generelle regler for hvor stort et forskerkontor ved et universitet eller en høyskole skal være, men til gjengjeld desto flere diskusjoner og ønsker. Vi har vært rundt og banket på noen dører for å se hvordan et lite knippe forskere fyller sine kvadratmeter.

Armslag

Ola Mestad for eksempel, har aldri hatt det romsligere.

– Jeg har vel fortsatt to meter å gå på før jeg når taket, sier jusprofessoren og ser oppetter de tilsynelatende endeløse veggene.

Han sitter i østfløyen i den ærverdige midtbygningen, også kjent som aulabygningen, med Karl Johans gate som adresse. Nordisk

– Jeg synes synd på dem som sitter i trange cellekontorer.

OLA MESTAD

institutt for sjørett besitter hele etasjen, både i vest- og østfløyen, med varierende størrelser på kontorene.

Mestad har et av de største, et hjørnekontor.

– Det er vel dels snakk om ansiennitet, men også det at jeg lovet å si ja til å være varainstituttbestyrer for å få dette kontoret. Nå er jeg i og for seg ikke det lenger, men jeg sitter her ennå!

At det er plass til høye bokhyller på alle de fire veggene, er et gode han vet å sette pris på.

– Rett nok er vi flittige brukere av dataverktøy, men jus er nå engang et bokfag, særlig for oss som driver med rettshistorie. Da må du ha plass til bøker. Jeg synes synd på dem som sitter i trange cellekontorer med begrenset plass.

Hjemmekontor

Aulabygningen stod ferdig i 1852 og er en av de eldste, og ikke minst mest sentralt beliggende, delene av Universitetet i Oslo. Det store flertallet av UiO-ansatte sitter en t-banetur lenger vekk.

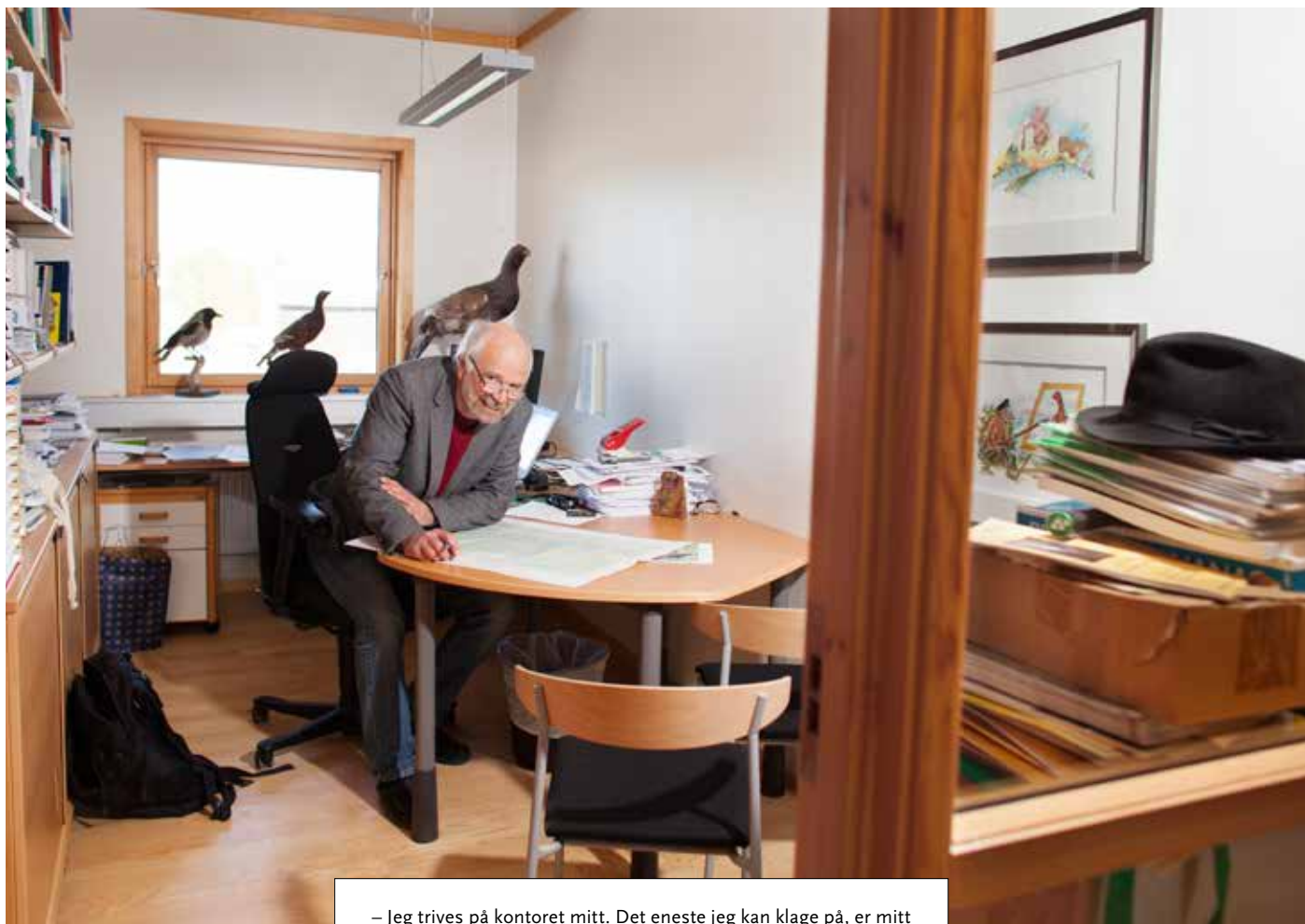
– Lenge var det kun naturviterne som hadde egne kontorer, ettersom de behøvde tilgang til laboratorier og andre spesialrom. Juristene derimot, måtte jobbe hjemmefra. De fleste av dem bodde i store villaer oppe i Homansbyen og kom bare ned hit for å undervise eller bruke biblioteket, forteller Mestad.

Han rusler selv den samme strekningen de delene av året han ikke sykler.

– Det er en daglig fryd å komme over Slottsbakken og ned hit til Karl Johans gate. Å gå opp aulatrappen, inn i den fine søylehallen, er en flott velkomst til dagens arbeid, sier Mestad.

Fasaden på aulabygningen er nyoppusset.

– Vi satt bak en grønn presenning lenge,

– Jeg trives på kontoret mitt. Det eneste jeg kan klage på, er mitt eget rot, sier Torstein Storaas. (Foto: Erik Norrud)

og det støvet voldsomt gjennom de trekkfulle vinduene. Men vi ville ikke flytte ut og inn i midlertidige lokaler, slik vi fikk tilbud om å gjøre, for vi fryktet at vi ikke skulle få disse lokalene tilbake.

Vestfløyen er dessuten helt nyoppusset innvendig. Gamle vegger er tatt vekk, og nye av glass er satt opp slik at det blir mindre, men flere kontorer.

– Her i østfløyen er vi bare halvnyoppusset, for man har jo aldri råd til å ta alt på en gang. Det har blitt veldig stilig der borte i den andre enden av bygget, men jeg liker at jeg fortsatt kan ha et så stort kontor som dette, sier Mestad.

Utsikt gir rom

Siri Skjold Lexau har derimot måttet ty til fjernlager, betalt av egen lomme.

– Det er for mange bøker jeg verken har plass til her på kontoret eller hjemme. Lageret ligger på Minde, så det er tungvint å skulle dra dit når jeg trenger dem. Ja, dette kontoret hadde vært mye finere uten så mange bokhyller, og det er synd at det er så vanskelig å ta imot folk til veiledning på grunn av plassmangel. Man kan selvfølgelig diskutere om man har samlet for

mye, men det er utrolig greit å ha ting på en armlengdes avstand, sier hun.

HF-bygget stod ferdig i 1968 og er utført i betong. Få snakker pent om det.

Lexau er et unntak.

– Det er veldig lett bare å bli sittende, med matpakka foran pc-en.

TORSTEIN STORAAS

– Jeg liker bygningen veldig godt, og gleder meg over geometrien og systemtenkningen. Og så har jeg utsikt fra kontoret ut over byen. Når du har et trangt rom, er det godt å kunne se ut i et «rom» utenfor. Om jeg hadde fått tilbud om et større kontor, er det ikke sikkert jeg ville sagt ja til det om det hadde betydd at jeg så inn i en vegg og ikke ut på et landskap.

Utsikten er viktig også for Torstein Storaas. Han er tidligere prorektor ved Høgskolen i Hedmark (HiHm) og tidligere dekan ved Campus Evenstad, der han i dag er høskolelektor. Dette er den minste avdelingen ved HiHm, bygget opp på en gammel storgård i Østerdalen, nord for Elverum, med Glomma på den ene siden og skogen på den andre. Storaas sitter på den såkalte Låven, en lang og rød trebygning med kontorer og undervisningslokaler, ferdigstilt i 2007.

– Når det er tjue kuldegrader og sola skinner på snøen i tretoppene, da er utsikten herfra og ut på tunet helt nydelig. Men når jeg jobber, er jeg så konsentrert om det jeg holder på med, at det spiller liten rolle hvordan det ser ut rundt meg.

Fulle banankasser

De tre utstoppede fuglene han deler kontor med, er han nok alene om å ha. For øvrig er det et helt standard kontor han bebod.

– Bildene på veggen har jeg nettopp fått hengt opp. Det er vel fem år siden jeg flyttet inn på dette kontoret. I en periode var det så travelt at jeg ikke fikk ryddet og kastet slik jeg burde, sier Storaas.

Han får imidlertid en gylden mulighet til å

Tre kunnskapsbygg, tre epoker

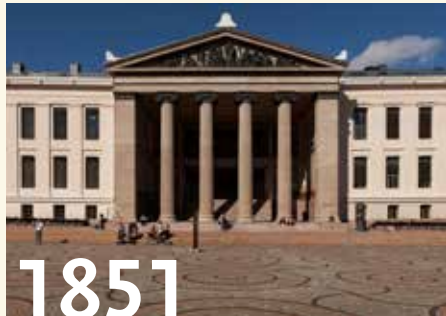

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Universitetsbygningene på Karl Johans gate 47 i Oslo sentrum er Norges eldste universitetsbygninger og regnes som det viktigste arbeidet til arkitekt Christian Heinrich Grosch. Det er utført i ny-klassisistisk stil, og ble tatt i bruk i 1851. Anlegget består av tre hovedbygninger, alle med front mot Universitetsplassen. – Domus Media («Midtbygningen», avbildet her), Domus Academica («Urbygningen») og Domus Bibliotheca.

FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN

HF-bygget på Sydneshaugen 7 i Bergen rommer deler av Det historisk-filosofiske fakultet. Det stod ferdig i 1968 og er tegnet av Sverre Lied og Petter Helland-Hansen, begge fremtredende representanter for et funksjonalistisk formspråk.

FOTO: ERIK NORRUD

Låven på Høgskolen i Hedmark, campus Evenstad, stod ferdig i 2007 og er tegnet av arkitektkontoret Sjøtil og Fornæss på Elverum. Den er bygget over det som var en tidligere låve på storgården Evenstad, og rommer kontorer, undervisningsrom og en gymsal. Norges nest største solcelleanlegg på 470 kvm befinner seg på taket av Låven. Anlegget produserer 64 000 kWh strøm per år.

tømme de siste banankassene med papirer om et par år, ettersom det trolig snart er byggestart for nok en ny bygning på Evenstad. Det har nemlig allerede blitt trangt om plassene, forteller driftsleder Per Anders Westgaard.

– Det var en periode der Høgskolen i Hedmark jobbet aktivt for å få til et innlandsuniversitet sammen med Høgskolene i Lillehammer og Gjøvik. Da ble det lagt en del penger i forskningspotten som våre vitenskapelige ansatte her på Evenstad var flinke til å søke om. Dermed har forskningsaktiviteten hos oss økt betraktelig de siste årene, med stadig flere ansatte – og studenter. Det nye bygget skal gjøre oss mindre trangbodde.

I dag sitter stipendiater og øvrige vitenskapelig ansatte i hver sin bygning. I 2016 flytter de alle inn i samme hus, om alt går som planlagt.

– Vi er opptatt av å skape faglige synergieffekter, og da er det bra å kunne samle folk, sier Westgaard.

Hierarkier

Høgskolen i Hedmark leier sine lokaler av Statsbygg, slik de fleste høgskolene, samt universitetene i Nordland, Agder og Stavanger, også gjør. Statsbygg er dermed den største leverandøren av undervisnings- og forskningsbygg innenfor høyere utdanning.

Gunhild Synnes og Sidsel Jerkø er henholdsvis seniorarkitekt og seniorrådgiver i Statsbygg sentralt. De savner ofte en mer ordentlig avveining opp mot hvordan institusjonene faktisk bruker arealene når nye prosjekter planlegges.

– Det skjer lett at hierarkiske strukturer slår inn, der størrelsen på kontoret er knyttet til posisjon, uten at det nødvendigvis har en sammenheng med hva folk faktisk skal gjøre. Vi ser for eksempel at stipendiatene ofte kommer veldig dårlig ut rommessig, selv om de i praksis gjerne er blant dem som bruker mest tid på ren forskning, sier Synnes.

Ved Universitetet i Tromsø forsøkte de imidlertid å gjøre noe helt annet i 1980-årene, da de skulle ha nytt hovedbygg for samfunnsvitenskap.

– Dette var jo et ungt og rødt universitet, der de bestemte seg for bare å dele en arealramme som i utgangspunktet var basert på et hierarki med ulike kontorstørrelser likt på alle ansatte, slik at alle fikk 13,5 kvm kontor hver. Det ga dem problemer etter hvert, både fordi de så behovet for mer fleksible kontorløsninger, men også fordi det skapte problemer når utenlandske professorer skulle rekrutteres. De ville nemlig ofte ha bedre fasiliteter, forteller Jerkø.

Savner lunsjrom

Etter hvert som kampen om studentene har blitt stadig tøffere for å sikre institusjonenes økonomi, har studentene blitt stadig mer prioritert, også arealmessig. I HF-bygget i Bergen har studentene overtatt den tidligere ansattkantina, der de ulike fagene hadde mer eller mindre faste bord med litt hyggelig flyt på tvers. Nå har denne kantina blitt studentpub.

– Det er i og for seg bra, for studentene hadde ikke noen møteplass her tidligere. Nå spiser vi ansatte i samme kantine som dem, i nabobygget. Jeg savner imidlertid et kombinert møte- og lunsjrom, slik vi hadde i det bygget vi satt i tidligere. Der så alle kollegene hverandre hver dag, og de ulike fagene hadde mer eller mindre faste bord. På bordene lå ofte de nyeste tidsskriftene, noe som gjorde at vi fikk bladd i dem og gjerne diskuterte artikler der og da. Nå må vi aktivt oppsøke biblioteket for å få bladd, og det gjør man kanskje ikke uten å vite helt hva man er ute etter, sier Lexau.

På Evenstad er det også felles kantine for ansatte og studenter, i administrasjonsbygningen.

– Jeg får jo litt trim når jeg går dit over tunet, og det er bra. Men jeg koker stort sett kaffe her på Låven. Det er veldig lett bare å bli sittende, med matpakka foran pc-en, fordi man er så opplukt av det man holder på med. Og det kan lett gå ut over det sosiale miljøet.

På Nordisk institutt for sjørett i Oslo har de satt opp en lunsjplan for å sikre at de alle ses minst to ganger i uken. Det er lunsjrom i hver fløy.

– Tirsdag spiser vi hos dem i vestfløyen, og torsdag kommer de til oss. Slik får vi et samliv. Men det er ikke noen avansert lunsj. Alle har med nistepakke, en med brunost og en med leverpostei, forteller Ola Mestad.

Energieffektivisering

Hver mann og kvinne, sitt kontor. Det er fortsatt det gjengse i norsk akademia, i alle fall om man holder stipendiatene utenfor. Men i Statsbygg spør man seg om hvor lenge det kan fortsette slik.

– Når vi går inn og kartlegger bruken av kontorplasse, ser vi at tilstedeværelsen på mange av dem er på mellom 30 og 70 prosent. Mange steder har det dessuten vært tradisjon for at også professor 2-ere, med sin 20 prosent stilling, har hatt eget kontor. I tillegg har du mange emerititer som har fått beholde et eget rom, sier Synnes.

Men gjør det noe om man bygger stort, kan man jo spørre seg. Det er god plass her i landet?

– Dette er viktig på et overordnet nivå, av hensyn til miljøet. Det handler om energiøkonomisering. Tiltakene som har vært satt i gang de siste ti-femten årene for å energieffektivisere, har gitt stor reduksjon i energiforbruk per kvadratmeter. Men som det ble påpekt i Lavenergiutvalgets rapport i 2009, hjelper jo ikke det så lenge antall kvadratmeter har økt dramatisk, både for bolig- og yrkesbygg, inkludert undervisningsbygg, om man måler per bruker, sier Jerkø.

Det blir ofte ikke oppfattet som helt stuerent å bruke økonomi som argument i slike sammenhenger her til lands, mener hun.

– Men i resten av Europa og verden for øvrig er hensynet til energibruken økonomisk drivende. Og når ønsket om arealeffektivisering går hånd i hånd med de mulighetene ny teknologi gir for hvordan man jobber også innen universitets- og høyskolesektoren, bør det gi

– Vi har hatt lokaler i alt fra gamle, fine villaer til et kondemnabelt hus. Nå er vi her, sier Siri Skjold Lexau.
(Foto: Paul Sigve Amundsen)

åpninger for nye diskusjoner om arealbruk. Skal man for eksempel fortsatt bruke plass på kontorer der belegget er på under 50 prosent?

Miljøfyrtårn

Det planlagte nye administrasjonsbygget på Evenstad blir et miljøfyrtårn og helt unikt i sitt slag, utført i massivt tre. På sikt skal det produsere mer energi enn det forbruker, gjennom bioenergianlegg og solcellepaneler.

Men å tilby de vitenskapelig ansatte noe annet enn egne kontorer var likevel aldri aktuelt, forteller Kristin Evensen Gangås, nestleder ved campus Evenstad.

– Stipendiatene vil sitte i et åpent landskap, men for brukerne for øvrig var åpnere løsninger uaktuelt. Veldig mange av oss har veiledning av

studenter, og da har man gjerne oppgavene, statistikkprogrammene og alt annet på den stasjonære pc-en som det ikke bare er å flytte med inn på et annet rom. Den eneste forskjellen fra i dag blir at alle kontordører må stå vidåpne gjennom natten på grunn av det spesielle ventilasjonsopplegget. Har man konfidensielle papirer, får man heller låse dem inn i egne skap.

Om alt klubbes gjennom i høyskolestyret før sommeren, skal det nye administrasjonsbygget stå ferdig våren 2016. ■

Med litt kjærlighet kunne HF-bygget i Bergen framstått som noe mer enn en stygg betongkoloss, mener Siri Skjold Lexau, professor i kunsthistorie. Bli med på en liten rundtur i bygningen på våre nettsider, www.forskerforum.no

Hvilke kontorer er mest ettertraktet hos dere?

LIV TØNNESEN
Tillitsvalgt, Chr. Michelsen institutt

Hos oss vil folk helst ha kontorene som er vendt bort fra gateplanen, fordi man der har mulighet til å lufte uten å inhalere for mye eksos fra biltrafikken. Ellers vil folk gjerne ha nærhet til kaffemaskinen og være avskjermet fra støy og forstyrrelser generelt.

BJØRN-PETTER FINSTAD
Tillitsvalgt, Norges fiskerihøgskole

De mest ettertraktede kontorene hos oss er enekontorer, plassert midt i fagmiljøet, med gode kontornaboer, tilstrekkelig med hylleplass, gode lysforhold og fantastisk utsikt over Tromsøundet. Akkurat slik mitt er!

YNGVAR B. STEINHOLT
Tillitsvalgt, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, UiT

Her har vi fusjoner, omorganiseringer, strategiplaner, påtvungne endringer i arbeidsoppgaver osv. Om jeg som tillitsvalgt hadde hatt tid til å diskutere kontorpreferanser med våre medlemmer, ville vi formodentlig ha levd i en mye bedre verden.

– Tilstedeværelsen på mange av kontorene er på mellom 30 og 70 prosent.

GUNHILD SYNNES

FINLAND

KRAFTIGE NEDSKJÆRINGER

Universitetet i Østre Finland forhandler om nedskjæringer i antall ansatte. Det forhandles om eventuell oppsigelse av 65 ansatte ved fire institusjoner innen biologi, datavitenskap, fysikk og matematikk, og landbruk. Totalt risikerer 350 ansatte å bli berørt. Fagforeninger ved universitetet reagerer på at nedskjæringene rammer forskning og undervisning mens administrasjonen går fri. Rektor Jukka Mönkkönen mener universitetets viktigste funksjoner blir bevart, skriver Hufvudstadsbladet.

UKRAINA

Deltar i Horisont 2020

■ EU og Ukraina har signert en avtale som gjør at ukrainske forskere kan delta i unionens forsknings- og innovasjonsprogram for 2014–2020. Horisont 2020 er det første EU-programmet Ukraina deltar i etter at landet, tross press fra Russland, inngikk en samarbeidsavtale med unionen i fjor. Ukraina deltok også i EUs 7. rammeprogram med nesten 300 forskere. European University Association, EUA, omtaler derfor Ukraina som et av de fremste eksemplene på hvordan EU fremmer internasjonalt forskningssamarbeid.

KENYA

Rammet av terror

■ 148 personer er drept og 79 skadet etter at terrorister fra den islamistiske ekstremistorganisasjonen Al-Shabab angrep kristne studenter og ansatte ved høyskolen i Garissa i Kenya. Høyskolen er stengt på ubestemt tid. Ti dager senere ble én person drept og 141 skadet ved Nairobi universitets avdeling i Kikuyu da det oppsto panikk etter en eksplosjon. Det som var fryktet å være nok et terrorangrep, var en uhellshendelse da en elektrisk transformatorstasjon eksploderte.

USA

Lønningene øker så vidt

■ Vitenskapelig ansatte ved amerikanske læresteder hadde i fjor en lønnsøkning som var større enn inflasjonen, melder The Chronicle of Higher Education. Økningen var på 1,4 prosent. Det er det andre året på rad med en lønnsøkning større enn inflasjonsraten. Likevel tjener vitenskapelige ansatte fortsatt mindre, justert for inflasjon, enn før de økonomiske nedgangstidene startet for seks år siden. Tallene framkommer av en årlig rapport fra The American Association of University Professors.

FOTO: FLICKR CC

EUROPA

Vil lokke forskere

■ EU jobber med å bli enig om rettigheter for studenter og forskere som kommer fra land utenfor EU og EØS-området, skriver Universitetsläraren. – EU må forstå at vi ikke er et paradys på jorden, men at vi er utsatt for konkurranse, sier Cecilia Wikström, EU-parlamentariker for svenske Folkpartiet. Det vurderes om ikke-europeere skal få 6, 12 eller 18 måneder på å søke jobb etter endte studier eller forskningsoppdrag. Det diskuteres også om rettigheter skal gjelde for hele familier, og om man kan reise fritt innenfor EU.

FOTO: FLICKR CC

SVERIGE

Mannlig ansatt diskriminert

■ Den svenske staten har innrømmet at lektor og do-sent i jus Eivind Torp ved det svenske Mittuniversitetet er blitt diskriminert av arbeidsgiveren. Torp fikk ikke mulighet til å søke støtte til å meritte seg som professor, og fikk heller ikke vurdert om han hadde rett til å søke slik støtte. Kun kvinnelige ansatte fikk informasjon om støtte til opprykk. Arbeidsretten skal nå ta stilling til erstatningssummen. Torp krever 50 000 kroner i erstatning, mens staten er villig til å gi 25 000, skriver Universitetsläraren.

55%

DEN ARABISKE VERDEN

Lite samfunnsvitenskap

■ Det har vært en rask vekst i universiteter i den arabisktalende delen av verden, men få tilbyr undervisning i samfunnsvitenskap, skriver nettavisen Al-Fanar. Ifølge en ny rapport har kun 55 prosent av universitetene i den arabiske verden samfunnsvitenskap i porteføljen. – Dette kan skyldes at de fleste universitetene i regionen er relativt unge, sier forfatter av rapporten og sosiologiprofessor ved universitetet i Pittsburgh, Mohammed Bamyeh. 491 av de 508 arabiske universitetene er opprettet etter 1950.

Studenter i Occupy-bevegelsen har protestert ved LSE siden slutten av mars.

FOTO: OCCUPY LSE

STORBRITANNIA

OKKUPERER UNIVERSITETSBYGG

Studenter har den siste måneden okkupert flere universitetsbygg i London i protest mot et «økende nyliberalt, udemokratisk og begrensende utdannings-system», skriver Times Higher Education. 26. mars begynte protestene ved University of the Arts London, London School of Economics og King's College London. Liknende protester har funnet sted ved Universiteit van Amsterdam. Da Forskerforum gikk i trykken, foregikk okkupasjonen av LSE fortsatt, med krav om demokrati ved universitetet, gratis utdanning og bedre rettigheter for ansatte.

FOTO: FLICKR CC

FRANKRIKE

Hijab-debatt, igjen

■ Debatten om statens syn på bruk av det muslimske hodeplagget hijab er på ny blusset opp i Frankrike, rapporterer The Guardian. Den sosialistiske regjeringens statsråd for kvinners rettigheter, Pascale Boistard, har uttalt at bruk av hijab ikke hører hjemme ved universiteter. Uttalelsen kommer etter at den konservative presidentkandidaten Nicolas Sarkozy har foreslått et hijabforbud ved universitetene. Boistard understreker at hun mener det må være opp til universitetsledere å ta saken opp med studentene.

DANMARK

Okkuperer universitetsbygg II

■ Også danske studenter engasjerer seg i kravet om mer demokratiske og frie universiteter, rapporterer danske Universitetsavisen. I midten av april gikk gruppen «Et annet universitet» til okkupasjon av rektors kontor ved Københavns Universitet, i protest mot store reformer i universitetssektoren. Rektor Ralf Hemmingsen var da bortreist, men universitetets visedirektør skal ha hilst okkupantene velkommen med replikken «god fornøyelse» og en oppfordring om å ta godt vare på «det gamle inventar».

FOTO: FLICKR CC

Som en av Forskningsrådets kompetansemeglere er det Wenche Larssens jobb å finne lovende ideer i næringslivet og koble dem med de rette forskerne.

IDÉJEGEREN

WENCHE EMBLEM LARSSEN | Kompetansemegler i Forskningsrådets VRI-program
i samtale med Bår Stenvik. Foto: Alexander Worren

– Se på dette, sier kompetansemegler Wenche Emblem Larssen¹ muntert, og viser en brosjyre til kollega Øyvind Herse.

– Ikke verst at de har fått en sjøpølse til å se så fin ut.

Bildet hun viser til, er del av informasjonsmaterialet til prosjektet «Livet i Skodjestraumen», et tilbud hvor besøkende cruiseturister og andre i Ålesund kan snorkle rundt på guidete turer i havet, på jakt etter interessante dyr og planter. Da denne turistattraksjonen åpnet i april, kunne Larssen sette nok et punkt på listen over prosjekter hun har vært fødselshjelper for, ved å bringe næringslivsaktører, forskerkompetanse og penger sammen.

Larssen er en av 93 norske kompetansemeglere tilknyttet Forskningsrådets VRI-program², hvor Herse er prosjektleder. Som snorklerne i Skodjestraumen saumfarer disse agentene omgivelsene på jakt etter interessante lokale arter. I meglernes tilfelle er dette bedrifter med gode ideer som de hjelper å komme i kontakt med de rette forskerne. I tilfellet med Skodjestraumen ble et lokalt turistnæringsfirma ført sammen med en biolog ved Møreforskning, som passende nok også er både ivrig dykker og fotograf. Dermed fikk turistvirksomheten tilgang til kunnskap om fisk, vekster og sjøpølser, og bilder hvor artene viste seg fra sin beste side. For å finne ut hvordan alt dette skulle formidles, koblet Larssen dessuten inn ressurser fra Høgskulen i Volda for å lage hjemmeside og identifisere mulige målgrupper. Et helt lite system av aktører som bidro med sine spesialiteter for å få opplevelsesprosjektet til å bli virkelig. Ikke fullstendig ulikt hvordan en biotop i havet blir til når arter i ulike nisjer utvikler seg sammen. Med den forskjellen at evolusjonens langsomme prosess i dette tilfellet var erstattet av Wenche Larssens koblinger.

– Næringslivet er utålmodig, forklarer Larssen.

– De er ikke vant til så lange tidsperspektiver som en ofte opplever i arbeid mot virkemiddelapparatet, hvor det kan ta opp til ett år fra idé til oppstart. Men med VRI-prosjekter kan det ta så lite som én måned fra de klekker ut ideen til de får penger.

VRI-prosjektene er ikke store, med maks støtteramme på 200 000 kroner, men det kan være nok til å få fortgang i sakene, og i halvparten

– Med VRI-prosjekter
kan det ta så lite som en måned
fra næringslivet klekker ut ideen
til de får penger.

av tilfellene blir ideen i etterkant utviklet videre i større format, enten internt eller via kanaler som Innovasjon Norge og Forskningsrådet.

Ordet *crossover* brukes hyppig i kompetansemegler-miljøet, og betyr at bedrifter og kompetanse fra ulike områder kobles sammen. I Møre og Romsdal finnes det kompetansemeglere som jobber med fagområdene maritim, marin, møbler og helse. Som eksempel forteller Larssen om et prosjekt hvor kompetanse fra møbelindustri eller maritim virksomhet kan komme til nytte innen klippfiskindustrien, der bruk av robotteknologi utredes i forbindelse med flekking, salting og tørking av klippfisk.

Storparten av tida (kompetansemeglinga legger beslag på rundt ti prosent) jobber Larssen som forsker ved Møreforskning, og er vant til å jobbe tett på næringslivet med ulike oppdrag. Det kommer godt med når hun som kompetansemegler skal speide etter nye ideer. Hun prøver å finne nye bedrifter gjennom kontaktnettet sitt eller møter dem på konferanser, og etter hvert har også bedrifter begynt å kontakte henne med ideer. Deretter besøker hun bedriftene, får en befaring og finner ut hvilke ideer de arbeider med. Så er neste trinn å vurdere hva som kan bli til et interessant samarbeid, og hva slags forskere som kan bidra.

– Du må ikke være redd for å snakke med folk. Og du må kunne legge vekk forskeren i deg som vil grave veldig dypt. For å få oversikt må du skumme overflaten – uten at det skal gå ut over kvaliteten. Deretter kobler vi på dem som sitter på den dype kunnskapen. Det er lettere å megle innen sitt eget kompetansefelt, men det er også en utfordring: Man må holde tunga rett i munnen og se hva som er det beste prosjektet, uavhengig av egne interesser.

Larssen har selv forsket på sensorikk i matvareproduksjon. Selv når man har avanserte analyseverktøy til rådighet, kan smak og lukt fortsatt være et nyttig verktøy. Av og til merker man en bismak i munnen før forandringene kommer til syne på kjemisk identifiserbart vis, forklarer hun. Den første inkarnasjonen av kompetansemeglerpraksisen, i nittiåra, het faktisk TEFT, et navn som formodentlig var ment å henspille på at også denne jobben krevde skarpe sanser. Meglernes jobb er tross alt å

¹ Larssen arbeider ved Møreforskning, har en master i matvitenskap fra Universitetet for miljø- og biovitenskap, bachelorgrad som bioingeniør og cand.mag. i fiskeribiologi fra Høgskolen i Ålesund. Hun har vært kompetansemegler siden 2009.

² VRI står for «Virkemidler for regional FoU og innovasjon». Forskningsrådet sier: «VRI er Forskningsrådets særlige satsing på innovasjon gjennom samhandling. VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i norsk nærings- og arbeidsliv.»

– Du må ikke være redd for å snakke med folk.

plukke opp ferten av nye innovasjoner før de er blitt utviklet.

– Kompetansemeglerens rolle er å sette ting i gang, du må ha entusiasme og informere om mulige støtteordninger, og så må du slippe prosjektet. Vi registrerer om det ble tatt videre eller ikke, og etter det vet vi ikke mer før vi leser om det i avisa.

Larssen forteller om et forprosjekt som handlet om å bruke magnetisme i innfrysing. Når en fiskefilet fryses ned, skjer det gradvis, og kjernen fryses til slutt. Tanken med magnetismen er å skape bevegelse i cellene. Da tar den totale innfrysinga lenger tid, men det skjer veldig kjapt når det først skjer, og skaden på cellene blir mindre³. I et prosjekt ble teknikken testet på laks, uten at de fant så store forskjeller at det var verdt å gå videre med det.

– Men nå hørte jeg tilfeldig at de skal prøve samme teknikk på kjøtt, og at de har hatt gode resultat med jordbær. På tross av de dårlige resultatene i forprosjektet ga ikke bedriften seg, fordi de hadde tro på teknologien og forsøkte andre muligheter. Om det skal være nyttig med et VRI-prosjekt, må bedriften stille seg hundre prosent bak. Hvis det er snakk om noe de bare vil prøve ut hvis de får støtte til det, da er ikke ideen god nok. Men om det er noe de uansett vil gjøre, kan disse ressursene gi dem muligheten til å få svar på spørsmålene sine på et halvår i stedet for å bruke to år på å jobbe med det internt.

Øyvind Herse, som er innom på en liten visitt, jobber som prosjektleder for VRI i Møre og Romsdal.

– Jeg har bodd her i tjue år, sier han, – og da jeg kom hit, var det litt sånn at man smilte av folk med hovedfag. Men nå ser folk i næringslivet her at det er mer og mer behov for forskningskompetanse.

– De store bedriftene har egne ressurser og får til dette på egen hånd, sier Larssen, – men det er vanskeligere for de små og mellomstore bedriftene å finne tid til den type arbeid, og det er der vi kompetansemeglere kommer inn. Noen av dem har kanskje bare tenkt på ideene sine som normal bedriftsutvikling, og så kan vi fortelle dem at de kan inngå i et forskningssamarbeid og hvilke muligheter de har til å få støtte gjennom ulike offentlige virkemiddel. Noen bedrifter har kanskje ikke kapasitet til å sette seg inn i hvilke muligheter som finnes for støtte, og vegrer seg for papirarbeidet som følger med, der kan vi hjelpe.

I noen tilfeller er også bedriftene til hjelp for institusjonene, for eksempel har VRI jobbet med «personmobilitet», hvor høgskoler kan få midler til å leie inn folk med professorkompetanse fra industrien til å forelese og til å ha ekskursjoner. Eller studenter kan bli koblet på VRI-prosjekter. For eksempel da en smoltprodusent på Smøla undersøkte muligheten for å utnytte bunnslammet fra anlegget som gjødsel i landbruket. Bioforsk og Møreforskning var med på samarbeidet, og prosjektet gikk videre til Regionalt forskningsfond. Men i tillegg deltok en høgskolestudent som skrev masteroppgaven sin i logistikk med utgangspunkt i prosjektet, og som vant en pris for sitt arbeid.

– Det var mye vinn-vinn, sier Herse og smiler fornøyd.

I Forskningsrådets evalueringer av kompetansemeglingsordningen understrekes det at meglerne trenger gode personlige egenskaper og må være «tospråklige». Ofte opererer forskerne i denne sammenhengen litt som konsulenter, men med tyngre forskningsbasert

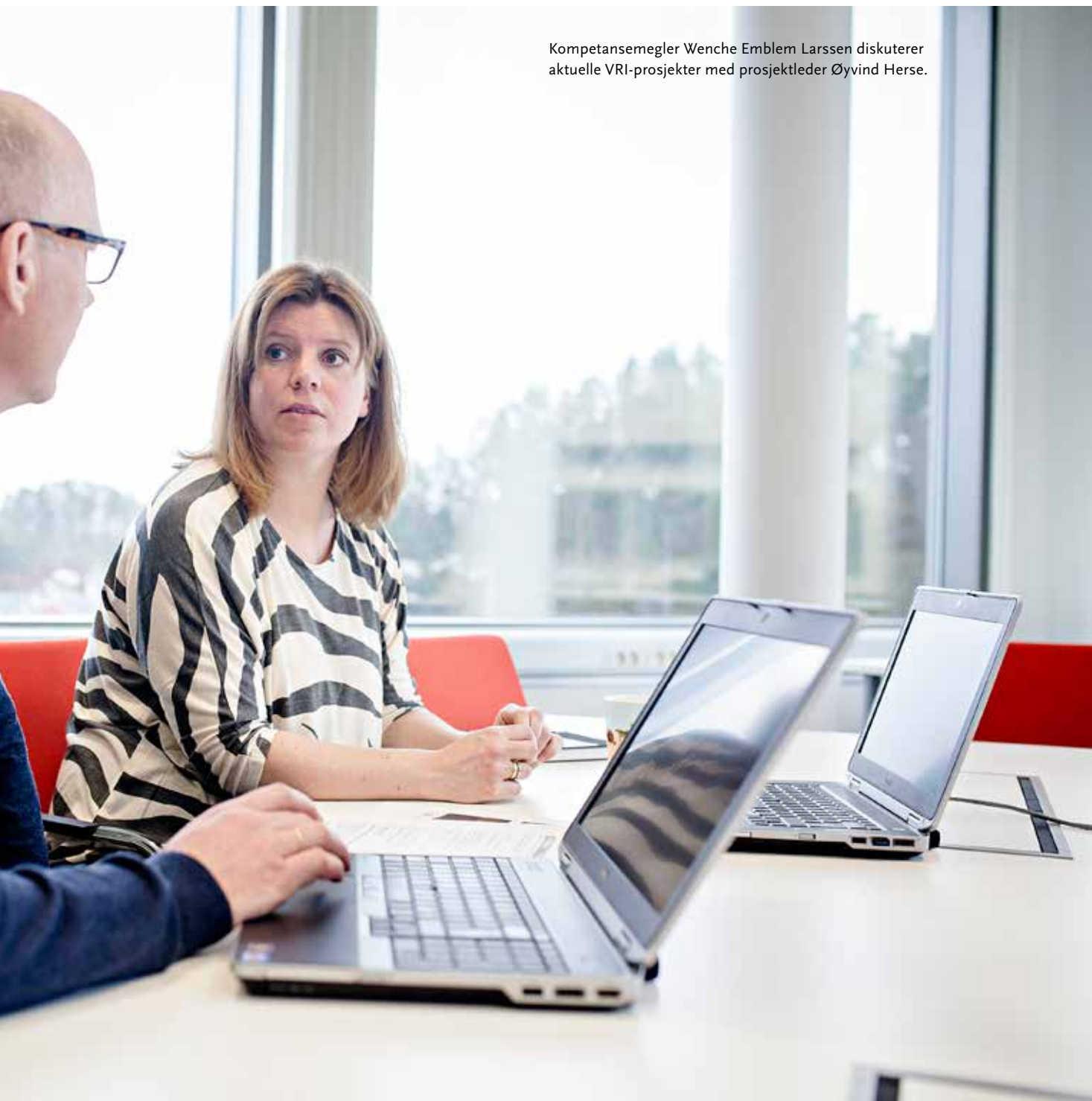
³ Litt som når de fryser ned celler og blod i flytende nitrogen på sykehusene.

utgangspunkt. Bedriftene på sin side tenker på bunnlinja hele tida, de vil ha konkrete løsninger og er mindre opptatt av store forskningsartikler. Larssen opplever imidlertid ikke kulturforskjellene som noen stor utfordring.

– Det er ikke noe problem å prate med hverandre. I fiskeribransjen er det mye humor, og det er viktig å formidle budskapet sitt med glimt i øyet, men det er ikke sånn at du må forenkle innholdet. VRI-prosjektene er ofte forprosjekt der en ikke kan løse altfor store problemstillinger. Forskerne kan bidra med gode forskningsoppsett, slik at de resultatene en får ut, er så representative som mulig og en kan få ut eventuelle signifikante forskjeller.

Kompetansemegler Wenche Emblem Larssen diskuterer aktuelle VRI-prosjekter med prosjektleder Øyvind Herse.

Larssen tror at forskere de siste årene har blitt mye flinkere til å formidle generelt.

– I stedet for et tørt foredrag og slides med tett skrift bruker de mer bildemateriale og videoer, og snakker rundt det.

På spørsmål om erfaringen som kompetansemegler har hjulpet henne i jobben som forsker, nøler Larssen.

– Det kan nok gjøre at man lettere tenker ut kreative løsninger for å bygge sammen et prosjekt. Men for meg er det vanskelig å si om jeg i utgangspunktet hadde den styrken som forsker og det hjalp meg som kompetansemegler, eller omvendt. Som forsker er du også ansvarlig for din egen arbeidssituasjon, du må finne prosjekter, samarbeidspart-

– Du må kunne legge vekk forskeren i deg som vil grave veldig dypt.

nere, midler, og realisere det. Kompetansemegling er ganske likt, bare begrenset til den biten som handler om å få det fra idé til prosjekt. Og i stedet for å gjøre det for seg selv, gjør man det for andre. ■

Med klokka som rettesnor

Ei digital dagbok på armen kan gjere kvardagen lettare for folk med diabetes.

TEKST: JOHANNE LANDSVERK FOTO: ØRJAN BERTELSEN

– Smartklokka er til stor hjelp i kvardagen, seier sjefsforskar Eirik Årsand (t.h.). Både han og student Anna Holubová har diabetes.

PROSJEKT:
utviklar sjølvhjelpsverktøy
for personar med diabetes

FORSKAR:
Eirik Årsand, sjefsforskar ved
Nasjonalt senter for samhandling
og telemedisin (NST)

METODE:
involverer brukaren i
design, testing og utprøving

UUNNVERLEG VERKTØY:
kontakten med reelle brukarar

Smartklokka og mobiltelefonen held orden på blodsukkernivå, kosthald, fysisk aktivitet og insulin.

Alle verktøya vi utviklar her, skal gje meining for brukarane, seier Eirik Årsand, sjefsforskar ved Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin (NST) i Tromsø. I det opne landskapet i Forskingsparken ved Universitetssjukehuset Nord-Noreg vrirmlar det av folk.

Årsand går rundt med ei smartklokke på armen. For han er ikkje berre forskar. Han har også diabetes type 1, som er den mest alvorlege diabetesstypen.

– Folk med diabetes type 1 bør ha god kontroll på blodsukkernivå, kosthald, fysisk aktivitet og insulin. Smartklokka er eit meistringsverktøy som kan hjelpe mange med å halde orden på desse fire faktorane. På klokka kan du skrive inn alt du et gjennom dagen, og kor mykje insulin du tek. Klokka har også stegteljar. Det viktigaste er likevel at du får god oversikt over blodsukkerverdiane og hjelp til å hugse kva du gjorde for nokre timar sidan. Klokka gjer kvardagen lettare, seier Årsand.

Hjelp til å meistre

I Noreg har om lag 28 000 personar diagnosen diabetes type 1, som helst rammar barn og unge. Dei er heilt avhengige av injeksjonar med insulin. Diabetes type 2 rammar helst eldre personar, og er mindre alvorleg. Forskargruppa ved NST jobbar med å utvikle sjølvhjelpsverktøy, slik at det skal bli mogleg for personar med diabetes å meistre sjukdommen.

Den nye smartklokka er ein enklare versjon av diabetesdagboka, som forskarane ved NST har utvikla for mobiltelefon. Den første versjonen kom i 2005, og seinare tok Årsand doktorgraden på å utvikle diabetesdagboka vidare.

– Då eg dreiv med doktorgraden, hadde eg med meg ti–femten personar med diabetes type

2 over fleire år. Brukarane var aktivt med på å designe dagboka. Seinare utvikla vi dagboka til type 1-brukarar, og prosjektet har utvikla seg gradvis fram til den diabetesdagboka vi har i dag. Sjølv om teknologien er avansert, har brukarane vore sterkt med heile vegen. Dei er tekne på alvor, seier han.

I diabetesdagboka kan brukarane registrere matinntak, aktivitetsnivå, insulin og blodsukkernivå, og dei kan sjå all tidlegare aktivitet.

– Ideen med smartklokka er at ein skal sleppe å ta opp telefonen, og heller gjere registreringar direkte på klokka. Vi er blant dei første i verda som kombinerer smartklokka med mobiltelefonappen på denne måten, til sjølvhjelp til personar med diabetes. Kommunikasjonen går begge vegar, og alt du gjer på mobilen, vil du også kunne sjå på klokka.

Diabetesdagboka på mobiltelefon har likevel visse fordelar:

– På mobilen kan ein lettare få oversikt over historia og lære av det. Ein kan studere alle faktorane i samheng og analysere vanane sine. Også klokka gjev god oversikt, men der kan ein berre sjå på dei siste to registreringane for kvar faktor.

Tett samarbeid

Forskingsmiljøet ved NST var tidleg ute med teknologi for personar med diabetes.

– I 2001 utvikla vi ein boks (eller adapter) som kopla til ein blodsukkermålar kunne overføre data trådløst til andre telefonar. Teknologien blåttann (bluetooth) var då heilt i startfasen, og det vart mogleg å sende resultatene via SMS direkte til foreldre som hadde barn med diabetes. Vi var av dei første i verda som gjorde dette, seier Årsand.

Diabetes-teamet ved NST samarbeider tett

med forskarar ved Institutt for informatikk ved UiT – Noregs arktiske universitet. Dei har også nært samarbeid med forskarar i Tsjekkia.

– NST hadde tidlegare status som Senter for forskingsdriven innovasjon (SFI). Då hadde vi pengar til å tilsetje ein tsjekkisk forskar i smartklokke-prosjektet. Forskingsmiljøet ved Tsjekkisk teknisk universitet i Praha jobbar ganske likt det vi gjer her. Dei er veldig kreative, og brukar teknologi mykje på same måten som oss, seier han.

Anna Holubová er utvekslingsstudent frå Tsjekkia, og også ho går med smartklokke på armen.

– Eg har diabetes, og vart kjend med diabetesklokka heime i Tsjekkia. Her får eg vere med på å teste ut den nye versjonen av klokka, og eg kan bruke det vi forskar på, i kvardagen, seier ho.

Viktig varslings

Klokka til Årsand vibrerer. Det er tid for å måle blodsukkeret.

– Påminninga kjem automatisk 90 minutt etter siste måltid. Utan denne vibreringa er det lett å gløyme seg bort i ein hektisk kvardag, seier Årsand.

Han går med ein blodsukkermålar på magen, som måler verdien i underhudsfeittet og sender signal til ein sensor han går med i lomma. På sensoren står talet 10,8.

– Dette er for høgt for meg, så eg må nok ha insulin.

Årsand går ut og finn fram insulinpennen. På klokka sjekkar han når og kor mykje insulin han tok sist.

– Her kan eg sjå dei siste aktivitetane. For 63 minutt sidan åt eg 40 gram karbohydrat, og for 62 minutt sidan sette eg fem einingar (E) med insulin.

Han noterer i klokka.

– Vi utviklar også spel som er retta mot barn med diabetes, seier Eirik Årsand (t.v.). Her i samtale med ph.d.-stipendiat Svein-Gunnar Johansen.

– Eg må skrive inn blodsukkerverdiane manuelt, fordi sensoren ikkje kan kommunisere direkte med klokka. Teknisk er dette absolutt mogleg å få til, men produsentane av utstyret held korta sine tett til brystet. Utvikinga på dette området går utruleg seint. Dei har hatt slike sensorar i femten år utan å opne opp for at andre skal kunne bruke måleresultatata, seier han.

På marknaden finst det mange typar smartklokker, særleg innanfor trening og ernæring.

– Men vi ville bruke ei klokke som er så open som mogleg, for å kunne registrere og vise alle verdiane som er viktige for diabetespasientar. Vi utviklar programvare og bruker plattformen som er tilgjengeleg. Då Pebble smartklokke kom på marknaden for eitt og eit halvt år sidan, såg vi at det var mogleg å bruke

klokka til beste for brukarane.

I den første studien testa vi ut resultatet på seks brukarar.

– Smartklokka er stadig i utvikling. Snart kjem ho med fargeskjerm, der ein også kan få fram ei lengre tidslinje med betre oversikt. Vi skal også teste ut tale i staden for registrering av tekst med trykknappar slik vi gjer det i dag, og finne ut om det har noko for seg.

– Må motivere dei unge

I det store lokalet er det forskarar, postdoktorar, ph.d.-kandidatar og studentar om kvarandre. I ein eigen krok sit tre utviklarar. Her er også «Spill og lær med diabetesvenner» under utvikling, eit parallellprosjekt til diabetesdagboka.

– Nyare forskning viser at berre 18 prosent av dei unge oppnår behandlingsmåla som er tilrådde. Dei unge ser ikkje konsekvensane. Det er difor viktig å motivere dei unge til tidleg å meistre sjukdomen. Vi har fleire prosjekt med spel som er retta mot barn. Ved hjelp av spel på mobiltelefonen kan dei kople seg til andre med diabetes og møte andre i same situasjon. Målet er at dei skal bli motiverte til å lære om sin eigen diabetesjukdom, seier Årsand.

Fleire av prosjekta som er sette i gang ved NST, tek utgangspunkt i diabetesdagboka.

– I eitt av prosjekta jobbar vi med at pasientane skal kunne dele data frå dagboka med legar og helsepersonell. Dette har vi jobba med dei siste åra som del av eit større EU-prosjekt. Vi ønskjer å vere i front på dette området.

Utviklarane er også i gang med å skreddarsy verktøy for brukarane:

– Applikasjonane på telefonen og klokka skal bli tilpassa kvar enkelt brukar. Når brukaren legg inn data om seg sjølv, vil appen over tid

kjenne att bruksmønsteret og registrere kva brukarane treng hjelp til.

– Det som er motiverande, er alle dei positive tilbakemeldingane frå brukarane.

Gratis forskingsresultat

Tusenvis av nordmenn med diabetes har brukt diabetesdagboka i mange år. Over 2500 har lasta ned appen til mobilen, medan 300 har lasta ned smartklokkeappen. Og alt er gratis.

– Mobiltelefonappen kan lastast ned både i Apple store og Google Play, medan smartklokkeappen kan lastas ned frå appen til Pebble. Det viktigaste for oss er at forskingsresultata på denne måten blir tilgjengelege for brukarane, og at ikkje resultatata berre blir til glede for andre akademikarar, seier Årsand. ■

Klar med insulinpennen: På klokka kan du legge inn kor mykje insulin du tek.

Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin (NST)

- eit kompetansesenter for telemedisin (behandling eller opplæring der behandlar og pasient ikkje treng opphalde seg på same stad)
- ein klinikk under Universitetssjukehuset Nord-Noreg
- er delfinansiert av Helsedepartementet, må også skaffe finansiering eksternt
- i avdelinga Førebygging og meistring jobbar forskargruppa som utviklar verktøy for diabetespasientar: www.diabetesdagboka.no

«Sykepleierskeskolen»

Dette fotografiet frå 1952 viser sjukepleiarskulen ved Haukeland sjukehus i Bergen. Det er henta frå biletsamlinga Marcus ved Universitetsbiblioteket, Universitetet i Bergen. Opplysningane i databasen er sparsame, men via nettsidene til Helse Bergen er det mogeleg å finne ut noko meir. Der er det lenka til atskillege historiske bilete og avisutklipp på nettstaden Flickr. I ei avisfaksimile frå april 1952 kan ein lese at «Haukeland sykepleieskole er flyttet inn i eget nybygg». Det går fram av artikkelen at det omflakkande livet mellom ulike rom i sjukehusområdet med dette var slutt: «Lyse trivelige lokaler

med moderne utstyr i Ulriksdal. Nå kan det utdannes 60 ferdige søstre hvert år.» På fotografiet til avissaka kan ein kjenne att det same auditoriet.

Haukeland sjukehus vart opna i 1912. Ifølgje den same avisartikkelen var det nye skulebygget delvis reist av materialar frå «spisebarakken til de svenske arbeiderne, som ble satt opp da Barne-sykehuset var under oppførelse. Det var opprinnelig en gammel tyskerbarakke som ble brukt.» Dermed talar vi om andre gongs resirkulering.

Fotograf: Atelier KK

20 nøtter

DEN ISLAMSKES STATEN (IS)

- a) Kva for alternativt namn på IS, utleia av det arabiske akronymet for gruppa, blir mykje brukt blant anna i USA?
- b) Kven blir rekna som leiaren for IS, og er utnemnd av tilhengjarane til «kalif»?
- c) Kva for by, som IS hærsette sommaren 2014, er den nest største i Irak?

- d) Kva står L-en for når namnet ISIL blir brukt?
- e) Kva for kurdisk, etnoreligiøs gruppe i Nord-Irak vart i august 2014 angripen av IS?

PÅ NETT

- a) Kva er det brukarane deler på nettsida Vimeo?

- b) Kva for nettlesar blir no etter 20 år på marknaden erstatta med nye Spartan?
- c) Kva blir appen Tinder brukt til?
- d) Kva år vart Facebook lansert (margin: eitt år)?
- e) Kva slags program er Houdini og Stockfish?

FRÅ NORDEN UT I FILMVERDA

- a) **Kven er dette?**
- b) Kven spelar Father Merrin i skrekkfilmen *Eksorsisten* frå 1973?
- c) Kva for svensk skodespelar var Bond-pike i *Mannen med den gylne pistol* – og hadde nokre år i førevegen vore gift med Peter Sellers?

- d) Kva for norsk skodespelar hadde hovudrolla i russiske Andrej Zvjagintsevs *Forvist* frå 2007?
- e) Kva var tittelen på Lars von Triers gullpalmevinnande musikal der Björk spelte hovudrolla som blinde Selma?

AFRIKANSK POLITIKK

- a) I kva for borgarkrigsherja land står rivalane Salva Kiir og Riek Machar mot kvarandre?
- b) I kva for land vart valet i fjor haust, som partiet Nidaa Tounes vann framfor Ennahda, hylla som ein milepåle av USAs president Barack Obama?
- c) Kva år vart Nelson Mandela vald til president i Sør-Afrika, etter det aller første demokratiske valet i landet? (margin: eitt år)

- d) I kva for land miste meir enn fem millionar menneske livet som følgje av borgarkrigen mellom 1998 og 2003?
- e) Kva for afrikansk land er det einaste som ikkje er med i Den afrikanske unionen (AU)?

SVAR:

DEN ISLAMSKES STATEN (IS)
a) Daesh
b) Abu Bakr al-Baghdadi
c) Mosul
d) Levanten (ISIL = Den islamske staten i Irak og Levanten)
e) Jesidiane

PÅ NETT
a) Filmar og videoar
b) Internet Explorer
c) Dating/sjekkking
d) 2004
e) Sjakkprogram

FRÅ NORDEN UT I FILMVERDA
a) Greta Garbo
b) Max von Sydow
c) Britt Ekland
d) Maria Bonnevie
e) *Dancer in the Dark*

AFRIKANSK POLITIKK
a) Sør-Sudan
b) Tunisia
c) 1994
d) Den demokratiske republikken Kongo
e) Marokko (på grunn av kontroversar kring okkupasjonen av Vest-Sahara)

Sitert:

«Innen mitt eget felt, biomedisin, virker det som all forskning nå er relevant for Alzheimer, aids og kreft, helst alt sammen på en gang.»

I takt med at stadig flere forskere jager etter de samme forskningsmidlene, skryter forskerne mer, skriver Kristian Gundersen i Aftenposten.

ELISABETH SUNDKVIST

Medlem nummer 40084295

STILLING: spesialrådgiver, Distriktsavdelingen, Kreftforeningen

UTDANNING: doktorgrad i farmakologi fra Universitetet i Tromsø

KARRIEREMÅL: å lære noe nytt hver dag

«Hei, jeg kommer fra universitetet på Ås. NMBU heter vi i år. Kanskje gjør vi det også neste år.»

Overhørt på debattmøte om opprykkssordningen.

«Jeg jobbet med en doktorgrad på Ahus, og forskerlønningen var ikke så bra. Derfor begynte jeg å sette Botox.»

Hjernerirurg Vidar Stenset (36) forteller til Dagens Næringsliv at han har fortsatt med Botox på si, men pengene går til veldedighetsarbeid.

«En hashtag kan ikke erstatte empirisk forskning.»

Men #jegharopplevd viser kanskje at problemet med seksuell trakassering er større enn antatt, sier redaktør av Fett Hilde Sofie Pettersen til Morgenbladet.

En film viste vei

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Nå i vår jobber jeg blant annet med Krafttak mot kreft, som er en bøsseaksjon der rusen samler inn penger til personlig tilpasset kreftforskning.

– Hvor tenker du best?

– Det er ikke et fysisk sted, men i en tilstand, når jeg finner den rette roen. Jeg kan ikke nødvendigvis mane den fram. Den bare kommer.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– Det er faktisk en film og ikke en bok som var den store akademiske motivasjonsbiten for meg, nemlig *Lorenzos olje*, fra 1992 med Nick Nolte og Susan Sarandon. Den ga en enorm inspirasjon til å være med på å gjøre en forskjell innen medisin.

– Hva skal til for å bli en god rådgiver i Kreftforeningen?

– Allsidighet og fleksibilitet, og

så må du like å møte mennesker og like å jobbe i team. Jeg bruker doktorgraden min hver dag til å jobbe metodisk og stille kritiske spørsmål.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Der vil jeg snu på det, for er det noe vi er gode på i Kreftforeningen, så er det å borre i og bryte ned tabuer. Det er en del av agendaen vår.

– Hva karakteriserer kontorplansen din?

– Der er det system i rotet. Alt ligger i bunker!

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?

– Jeg hadde gjerne reist til et Magie's-senter i Storbritannia. Det er en stiftelse som driver med kreftomsorg. Kreftforeningen er

inspirert av dem, og det ville vært gøy å lære enda mer.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?

– Da ville jeg nok ha tatt en profesjonsutdanning innenfor farmasi eller medisin.

– Hvilke tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?

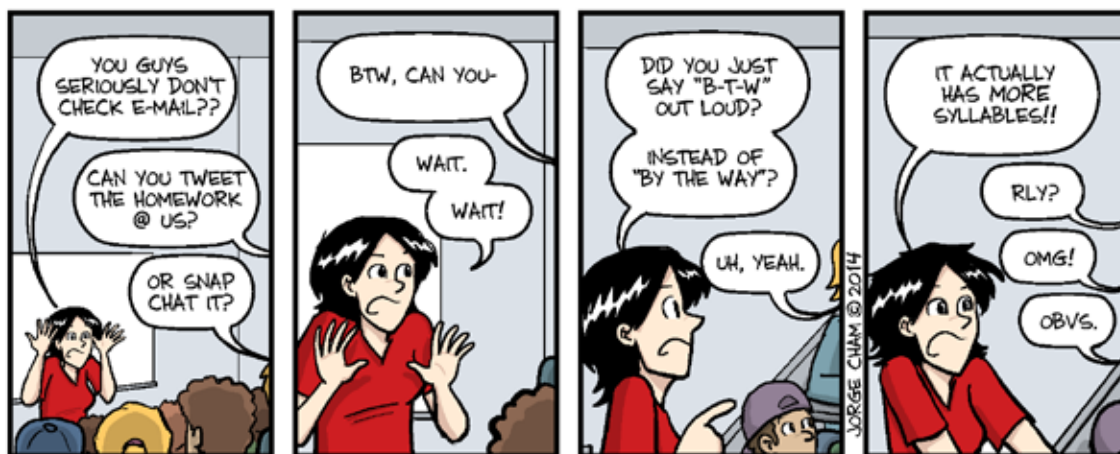
– Jeg ville tatt tak i helsefagene og fått inn mye mer om hvordan man skal kommunisere godt med pasientene. Der er det store mangler.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Jeg vil gjerne lese mer om anvendt forskning. Hva er resultatene av den forskningen som gjøres?

✦ AV SIRI LINDSTAD

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Om maur og menneske

Boka er en så god idé at vi godt kan få noen flere av lignende slag.

V erdens metamorfose i menneskene. Eller: Gjennom å vite noe om naturen og tingene, vet vi egentlig kun noe om deres forhold til menneskene. Det er det sentrale poenget i Nietzsches *Om sannhet og løgn i en utenom-moralsk forstand*. Og den tar jeg meg i å tenke på når jeg leser meg igjennom *Maurens kulturhistorie*. En fullstendig kulturhistorie er dette neppe, men med sine seks artikler gir den en liten smakebit. Det sier også de to redaktørene, biologen Torstein Kvamme og lingvisten Åse Wetås. De har funnet frem til litteraturvitere og en kunsthistoriker, men skulle gjerne hatt med bidrag fra flere fag.

For mauren, i likhet med en del andre dyr, er bekledd med egenskaper. Et forskningsfelt verdig! Hvordan et gitt dyr fremstår i ulike kilder, kulturer og tider. I Platons *Faidon*, for eksempel, knyttes eselet til frøseri og drukkenskap, mens bien, vepsen og nettopp mauren anses som milde dyreslag. I *Maurens kulturhistorie* er de viktigste tekstene Bibelens «Gå til mauren og bli vis ...» og Æsops fabel om mauren og gresshoppa. I begge er mauren portrettert som hardtarbeidende og asketisk, og i den sistnevnte i kontrast til en syngende og livsnytende gresshoppe – som i pur glede over sommeren glemmer at en dag kommer andre tider. Hvem står for de rette verdiene? Mauren med sin flid og nytte eller gresshoppa med sin lovprising og kunst? Frem til omkring annen verdenskrig er det visst ingen tvil, først kommer strev, og kun deretter ut og lek. Men så skjer et skifte. Nina Goga viser oss hvordan barnebøkene nå introduserer ideen om at estetikk har egenverdi og at også det å drive med musikk kan være forbundet med nytte. Alt dreier seg ikke om å bygge opp forråd.

Alt dreier seg tydeligvis ikke om maur heller. Maur i barnelitteraturen henter fakta fra naturen, men det meste brukes som allegorier, og fortellingene er da en inngang til å tenke omkring menneskelivet. Gjennom fortellingene om dyra skal barnet dannes. Alt snakket om maur er altså egentlig snakk om menneskelige verdier. Slik er det vel ikke når biologen slipper til? Da får vel mauren endelig lov til å leve sitt eget liv? I tuene, som dronninger, arbeidere og hanner? Ja da, da får vi fakta, for mauren er blant de mest studerte insekter i verden, kan Kvamme fortelle, selv om enkle spørsmål som hvor gammel en maurtue kan bli, ennå står ubesvart. Men det utmerker seg noe når det gjelder mange av disse faktaene, og det er språket som inngår i beskrivelsene.

Når maurens liv skal beskrives, finner jeg ord som «mord», «slavehold», «tigging», «stjeling». Kvamme benytter seg av anførselstegn når han forteller at mauren holder husdyr, men poenget er likevel det samme: Begreper hentet fra en menneskelig verden brukes til å forklare maurens liv. Derfor tenker jeg også her på Nietzsche, som hevder at sannhet alltid er et perspektiv.

Trine Nordkvelle tar for seg mauren i Paul René Gauguins kunst. I hans grafiske blad, som innimellom er utstyrt med tekst, fremstår mauren som et komplekst vesen, skriver hun. Den er en gjerrig kapitalist, en kriger og en selvbevisst flyger. Ja, kanskje den er så mye eller noe så helt annet at den ikke kan festes verken til begrep eller kategorier? I så fall er det Gauguin som kommer mauren nærmest, idet han beskriver dens liv og levnet som å «maure»: «He is anting sticks of wood.»

I Åse Marie Ommundsens bidrag forsvinner mauren. Selv om det også her dreier seg om maur i litteraturen, først og fremst Tarjei Vesaas' ville drapsmaur i «Ein motig maur». Men Ommundsen får tilsynelatende ikke øye på mauren, bare teksten, for her går det få tråder fra tekst og ut til den

levende maur. Istedenfor synes det som om ingenting kan sies uten at det også skal presenteres ved sin faglige term, og teksten fremstår slik som en slags innføring i litteraturtekniske virkemidler og begreper.

Hvis Gauguin er den som kommer nærmest mauren, er språkforsker Wetås den som kommer poenget hos Nietzsche nærmest. Hun berører ikke mauren, men forholder seg utelukkende til ord for maur. Fordi ord for maur viser til menneskets oppfatning av den, gir de dermed et menneskelig perspektiv på mauren, de viser til maurens og menneskets samliv, for å si det med forfatteren. Og ikke uventet finner vi at det er forskjeller mellom folkelige ord og vitenskapelige. Kategoriseringene blir ulike fordi perspektivene er ulike.

Jeg synes det er trivelig at mauren blir satt i klasse med andre bemerkelsesverdige individer når den får en bok som dette. Og det kunne være en idé å følge opp. Det er jo nok av dyr som har satt sitt preg på kultur og historie, og som vi synes det er interessant å bli kjent med. Og hvorfor da ikke neste gang i et format som kan passe på et såkalt coffee table?

AV AASNE JORDHEIM

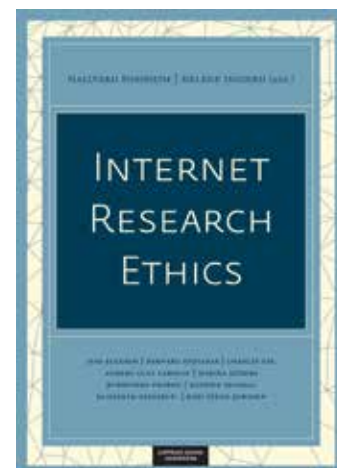
Samfunnsforskning 2.0

En god oversikt over forpliktelser og utfordringer i forskning på det sosiale internett.

HALLVARD FOSSHEIM og HELENE INGIERD (red)
Internet Research Ethics
Cappelen Damm, 2015
175 sider
Veil. pris: kr 279

I denne boken betyr internett ulike former for digital, sosial kommunikasjon, og det er utfordringene ved å forske på disse som *datakilde* som står i fokus. Jeg skal bryte kutyme og nevne institusjonene i stedet for forfatterne fordi dette på best måte synliggjør bredden i bidragene: Institutt for informasjons- og medievitenskap (UiB), Institutt for medier og kommunikasjon (UiO), Institutt for samfunnsforskning, Sintef, Teknologirådet og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste er representert. Sammensettningen synes å bibringe en godt sammensatt ekspertise.

Boken er gitt ut i samarbeid med De nasjonale forskningsetiske komiteene, der redaktørene Hallvard Fossheim og Helene Ingierd er henholdsvis tidligere og nåværende direktør. Den er primært en slags forskningshåndbok, der åtte korte kapitler på ca. tjue sider introduserer ulike tematikker og problematikker på lettfattelige måter. Presise nok til å være nyttig for spesialistene, generell nok til å være av interesse for alle: Det handler om samtykke, konfidensialitet og anonymitet, forskning på barn, nye former for subjektivitet, metodespørsmål, samt juridiske og etiske utfordringer.

Alle artiklene er gode og lesverdige, og for meg er bokens siste del den mest spennende. Den omhandler «Big data», og spesielt viktig er kapittelet «Social research and Big Data – the tension between opportunities and realities», skrevet av Kari Steen-Johnsen og Bernard Enjolras (IFS). Her drøftes det nye og *asymmetriske* økosystemet for kunnskapsproduksjon, der dataene det forskes på, i stor grad er privatisert av bedrifter med egne kommersielle motiverte forskningsavdelinger: Google, Facebook, Twitter, Amazon, banker og teleselskaper. Disse har en strategisk fordel gjennom privilegert tilgang til komplette datasett, færre etiske hensyn å ta ved bruk av dataene (siden vi samtykker til bruk av «våre» data når vi bruker tjenestene), færre eller ingen krav til repliserbarhet og fagfellelvurdering. Fordi dataene er i privat eie og ikke deles i sin helhet, eller fordi det kreves betaling på kommersielle vilkår, eller fordi det må investeres i utvikling av datakraft og -ekspertise for å behandle dem, vanskeliggjøres tradisjonelle institusjoners tilgang til datagrunnlaget. Dette gjør også at større – og rikere – universiteter seiler fra forskningsmiljøer med færre ressurser. Den enorme mengden av data som faktisk er åpent tilgjengelige, fører dessuten til at «alle kan drive forskning», og til at forskningen også av denne grunn skrives fra tradisjonelle forskningsmiljøer. Asymmetrien i tilgangen til dataene fører i tillegg til at vi som bruker tjenestene, blir maktesløse: Det blir umulig å vite nøyaktig hvordan og hvilke av «våre data» som brukes og analyseres: Steen-Johnsen og Enjolras ser konturene av et sett digitale skillelinjer som vil påvirke hvilken kunnskap som kan produseres – og av hvem. De advarer mot den reelle faren for at den tradisjonelle akademisk samfunnsforskningen vil tape denne kampen i en situasjon der dette strukturelle misforholdet potensielt sett bare vil bli større over tid. Resten av bokens artikler kan kanskje aller best leses ved å plassere dem langs skillelinjene i dette nye økosystemet.

Boken er forøvrig utgitt som Open Access, og kan lastes ned gratis. På internett.

AV KJETIL VIKENE

Snakk om rasisme!

En engasjert og høyaktuell bok som kan skape smarte debatter om et betydelig problem.

SINDRE BANGSTAD
og CORA ALEXA DØVING
Hva er rasisme
Universitetsforlaget, 2015
153 sider
Veil. pris: kr 199

I min naivitet trodde jeg at det nye tilskuddet i Universitetsforlagets «Hva er ...»-serie ikke skulle skape noe særlig rabalder. De fleste kjenner vel godt til begrepet og fenomenet rasisme, tenkte jeg. Men siden den kom ut i februar, har den skapt en viss temperatur i spaltene. Anmeldere og debattanter mener blant annet at boken er skrevet som partsinnlegg i en debatt, og at rasismedefinisjonen er for vid. Etter å ha lest boken er jeg nok uenig med kritikerne.

I bokas første kapittel defineres rasisme. Antropologen Sindre Bangstad og forsker ved Holocaust-senteret Cora Alexa Døving gir derimot ingen kort, uttømmende definisjon. De anser rasisme som noe som endrer seg med kontekst. De presenterer flere definisjoner og viser hvordan man kan avgrense rasisme fra fordommer og generaliseringer. Rasismens grunnleggende mekanismer er «prosesser som tilligger mennesker naturgitte egenskaper på bakgrunn av deres tilhørighet og definerer disse som så negative at medlemmer av gruppen bør holdes på avstand», skriver de. Tilhørigheten kan dreie

seg om religion, folk, språk eller kultur. I praksis betyr det at kritikk av religion i seg selv ikke er rasisme, men å hetse religiøse mennesker som samfunnsborgere er det.

Begrepsavklaringene er oppklarende, og gir parallelt en nyttig innføring i elementær historie- og samfunnskunnskap. Historieperspektivet forfølges i bokas andre kapittel. Her får vi blant annet vel-skrevne og medrivende fortellinger om middelalderens rasisme (som i den tiden ennå ikke var et begrep) og opplysningstidens «vitenskapelige rasisme». Svært interessant, og glitrende fortalt! I de to neste kapitlene går forfatterne enda mer detaljert til verks. De stanser opp ved to sentrale og historisk viktige eksempler på rasisme: antisemittisme og islamofobi. Gjennom illustrerende eksempler, og nok en gang medrivende historiefortelling, lærer jeg nytt om antisemittisme og jødeforfølgelse. Forfatterne understreker at det er problematisk å lære noe av historien, siden alle hendelser er mer eller mindre genuine. Likevel inkluderer de en relativt lang liste over hva antisemittismens historie kan lære oss i dag. Det skal de ha honnør for. Viljen til å sette kunnskap og erfaringer fra Holocaust opp mot dagens problemstillinger er svært meningsfull. Kapittelet om islamofobi er hakket mer teoretisk, og problematiserer definisjonen av rasisme ytterligere. Men også her synliggjøres og aktualiseres problematikken med illustrerende eksempler, også fra nettet og sosiale medier. Bokas siste kapittel redegjør for antirasistiske strategier opp gjennom historien, inkludert voldelige opptøyer, brede allianser og bruk av lovverk.

Gjennomgående holder boka et høyt faglig nivå. Kildetilfanget er rikt og spredt både over tid og fagretninger. Språket er presist, og samtidig imponerende lett og engasjerende. Men det viktigste: Boka er først og fremst medrivende fordi den oppleves som relevant og vesentlig for dagsaktuelle problemstillinger som angår et langt bredere publikum enn akademikere, forskere og studenter. Derfor er det godt å se at det finnes kritikere av boka som tyr til spaltene for å diskutere den. De debattene trenger vi.

AV RAGNHILD FJELLRO

NYE BØKER AV FORSKERE

MARI HVATTUM
Hva er arkitektur
Universitetsforlaget, 2015
152 sider
Veil. pris: kr 179

Boka er en introduksjon til arkitektur som fenomen og fag. God arkitektur har med omsorg og overraskelse å gjøre, erklærer forfatteren. Ved hjelp av eksempler fra samtid og fortid beskriver hun arkitektur som et innviklet og mangfoldig felt, som spenner fra konkret materie til abstrakte forestillinger, og fra dørhåndtak til by og landskap. Hvattum er professor i arkitekturhistorie og arkitekturteori ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.

KRISTIN HOLTE HAUG
og GRETE JAMISSEN
Se min fortelling. Digital historiefortelling i barnehagen
Cappelen Damm Akademisk, 2015
204 sider
Veil. pris: kr 379

Digital historiefortelling betyr her en produksjon på to-tre minutter, med personlig fortellerstemme, bilder og musikk som settes sammen med enkle dataprogram. Hvordan kan studenter og ansatte bruke arbeidsmåten til å fremme refleksjon og læring? Holte Haug er førstelektor ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier, Høgskolen i Oslo og Akershus. Jamissen er dosent ved Medieseksjonen, Høgskolen i Oslo og Akershus.

ØYSTEIN STENE
Skuespillerkunsten
Universitetsforlaget, 2015
352 sider
Veil. pris: kr 339

Hvordan skapes roller og karakterer i tv-drama, på film eller teater? Forfatteren tar for seg skuespillerkunstens historie og metoder, tradisjoner og innovatører. Her omtales sjamaner fra steinalderen, talere fra antikken, gjøglere fra renessansen, filmstjerner fra mellomkrigstiden og realitydeltakere fra vår egen tid. Alt inngår i et forsøk på å finne ut hvilken kunstform skuespill utgjør. Stene er førstelektor på Teaterhøgskolen ved Kunsthøgskolen i Oslo.

Ny giv for praktisk kunnskap

Praktisk kunnskap er grovt oversett dei siste ti åra, skriv Sigurd Haga. Han vil løfte fram ein kunnskapstype i tråd med den faglege eigenarten til profesjonsutdanningane.

*Har ein først stilt seg det kveikjande spørsmålet kvi-
for, finst det ingen veg attende til uskuldstilstanden.
– Hans Skjervheim*

I følge stortingsmeldinga om struktur i høgare utdanning vil regjeringa ha færre høgare utdanningsinstitusjonar. Vi har for mange små og sårbare fagmiljø. Løysinga er fusjonering for å tilfredsstille krava målte i

- tilsette med doktorgrad eller tilsvarande
- talet på søkarar per studie-plass
- talet på studentar som gjen-nomfører på normert tid
- tidsbruken til studentane
- publisering av ny forskning
- eksterne forskingsinntekter
- storleik på doktorgradsut-danningane
- internasjonalt samarbeid
- samarbeid med samfunnet

«Forslaget mitt går ut på å opprette ein praktormodell – eit likeverdig alternativ til doktorgradsmodellen.»

Det er altså desse krava som skal avgjera fram-tida til høgskolane. Men er dette dei mest rele-vante føringane for profesjonsutdanningane, for den primære verksemda til høgskolane? Er det ikkje forståingsforma og fagkulturen til forskingsuniversitetet desse krava spring ut av?

Kan det tenkjast at stortingsmeldinga har oversett nokre grunnleggjande føresetnader? Har meldinga oversett dei mest *kveikjande* spørsmåla for dei profesjonsutdannande høgskolane – spørsmåla som opnar for refleksjon over kunnskapstypar, over samanhengen mellom kunnskapstypar og over innhaldet og samfunnsoppdraget til profesjonsutdanningane?

Universitetsdrifta. Etter høgskolereforma i 1994, då 98 høgskoleutdanningar vart til 26 og vi fekk ei felles lov for universiteta og høgskolane, har *universitetsdrifta* sett sitt preg på utviklinga ved dei fleste profesjonsutdannande høgskolane. Eit forvarsel om denne utviklinga

fekk vi då distriktshøgskolane vart sette i gang i 1969. Det vart då bestemt å bruka same til-setjingskriteria som universitetet «for å løysa eit praktisk problem». Som nissen på lasset vart denne ordninga og universitetstenkemå-ten refleksjonslaust med inn i dei fusjonerte høgskolane.

Nok eit døme på universiteti-sering fekk vi ved den såkalla kva-litetsreforma i 2003. Ordninga med bachelor- og mastergrad og tilrettelegginga for doktorgrad og professoropprykk fullførte langt på veg universitetiseringa av høgskolane.

Ein annan ikkje-intendert konsekvens var overflyttinga av definisjonsmakt frå dei tidle-gare sjølvstendige, praksisori-enterte profesjonsutdanningane til dei nye administrative nivåa: sentraladministrasjonen og av-delingsnivået. Føremålet med samanslåingane og samlokaliseringane var å frita lærarkreftene for admini-strativt arbeid. Ei evaluering av reforma (Norsk institutt for by- og regionforskning) slo etter fem år fast at reforma ikkje hadde lykkas med å nå stordriftsmåla. Tvert imot, faglærarane hadde fått meir administrativt arbeid.

Men dette forskingsresultatet endra ikkje styrings- og fusjonsentusiasmen. Den fekk eit kraftig tilskuv frå NPM, den nye styrings- og organiseringsmoten som vart innført på slutten av 80-åra.

New public management. I denne nyliberale målstyringsideologien er det ein sentral tese at leiing er eit eige fag, og leiarar treng ikkje ha innsikt i verksemda dei skal leie. Dette har mange profesjonsutdanningar fått merka føl-gjene av. Utdanningskollektiva har mista mykje av ansvaret for fagutviklinga og for innhaldet i utdanningane. At fagmøta til utdanningane vart avskaffa, talar også sitt tydelege språk.

Den praktiske kunnskapstypen. I ei meir omfattande vurdering av høgskolane i tida

AV SIGURD HAGA
Seniorkompetanse-
senteret, Høgskolen
i Oslo og Akershus

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til
kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000.

Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket.

Debattinnlegg honorerer ikke.

etter 1994 er det mange fenomen og element som måtte vera med, til dømes auka ressurstilgang, nye flotte lokale og kontor, pc til alle, og så bortetter. Men det er ikkje tema for dette innlegget. Her vil eg peika på verknadene av ein mangel, på noko eg meiner er blitt utegløymt eller grovt oversett i dei siste tiåra: den praktiske kunnskapstypen. Kvifor har refleksjonen over eigenarten til den praktiske, erfaringsbaserte, handlings- og yrkesorienterte kunnskapen vore så fråverande i debatten om framtida til høgskolane?

Kunnskap. Kunnskap er alltid kunnskap om noko. Å ha kunnskap kan både bety å vite og å kunne noko. Ordet blir ofte brukt synonymt med forståing, om å gripe noko med tanken. Men kva med dei erfaringane som det er vanskeleg å sette ord på, den innsikta og dugleiken som er ein så viktig del av den praktiske yrkeskunnskapen? Er ikkje også desse kvalifikasjonane viktige kunnskapar?

Lærarar veit at det som ikkje finst, kan vera like viktig som det som finst. For er det ikkje det som ikkje finst, hos studentane, som er det primære innhaldet i utdanningane? La oss ta eit steg attende.

Finst ulike typar kunnskap?

Svaret vi gjev på dette grunnleggjande spørsmålet, avheng av kunnskapsidealet vi legg til grunn. Utgangspunktet mitt er at ulike typar kunnskap finst. Det finst til dømes praktisk kunnskap og teoretisk kunnskap.

Eit krav til den teoretiske kunnskapen er at den skal kunne formidlast språkleg og kunne etterprøvast. Den må derfor vere kontekstfri. Den praktiske erfaringsbaserte kunnskapen er av ein annan type, den har ein annan struktur. Den inneheld dei elementa vi ber med oss, den klokskapen og dei ferdigheitene vi kan hente «ut av kroppen» i konkrete problem- og handlingssituasjonar. Denne handlingskunnskapen, til dømes lærarhandverket, som er så vanskelig å sette ord på, er øvd inn over tid. Den kjem til synes både som veremåte, handlag og haldning.

Denne vanskeleg artikulerbare kunnskapen

har John Lundstøl omtala som *kunnskap i bruk*. Den er også blitt omtala som *påstandskunnskap* – til skilnad frå den verbaliserbare *utsegnorienterte* kunnskapen (Kjell S. Johannessen), og som *fortrolighets- eller taus kunnskap* og *handlingsboren* kunnskap. Denne kunnskapstypen er ein sentral del av den profesjonelle yrkeskunnskapen. Likevel ser vi at ei snever kunnskapsforståing framleis utvidar hegemoniet sitt. Også ved høgskolane i dag.

Nokre døme

- Der ein før den store høgskolefusjonen hadde undervising for 20 studentar, som ein kjende, kunne rettlege og følge opp over tid, kan ein nå undervise for 200 studentar utan møteplikt.
- Ved lærarutdanningane før 1994 var drama ei verdsett «... estetisk erkjennelsesform der kropp og stemme er uttrykksmidlene og tanker og følelser er refleksjonsmidlene» (Mønsterplanen av 1987). Ved samanslåinga av dei to lærarutdanningane, Oslo og Sagene, fekk Høgskolen i Oslo (HiO) to heiltids lærarstiltingar og obligatorisk dramaundervising for alle lærarstudentar. Ein rest på seks timar, eit kurs som ikkje er obligatorisk, er alt som står att. Eit høgkvalifisert fagmiljø vart lagt ned over natta, utan fagleg grunngeving. Det same hende med utdanningstilbodet i dans. Annleis då ved dei «små» høgskolane i Buskerud og Vestfold. Der fekk dramaundervisinga tildelt Utdanningskvalitetsprisen på éin million for bruk av dramametodar i lærarutdanninga.
- To likeverdige fysioterapiutdanningar, med ulikt opphav og ulik fagkultur, hadde eksistert side om side sidan 1920-åra. For den toppunge HiO-leiinga var det ikkje berre samanslåing som måtte til. Den minste utdanninga skulle underordnast den største. Den store studentundersøkinga om utdanningskvalitet frå Senter for profesjonsstudier gav eit tydeleg tilsvar til den hegemoniske rasjonaliteten: Den minste, Mensendieckutdanninga, skåra høgast av alle HiO-utdanningane, medan den største kom heilt i den andre enden av skalaen.

Ulike behov og perspektiv? Ei viktig grunngeving for strukturreforma er at vi har *for mange små og sårbare fagmiljø*. Løysinga er fusjonering, *konsentrasjon for kvalitet*. Mange forskingsmiljø vil nok hevde at dette stemmer. Men kva med behova til profesjonsutdanningane? Gjev strukturreforma berre uttrykk for eit utbreidd doxa, for den hegemoniske universitetsforståinga sin *tatt-for-gitteth* – den som vil halde ved lag den hegemoniske, problematiseringsfrie uskuldstilstanden?

Ein ny giv. For utdanningane er det overordna ikkje institusjonskategori og ikkje forskarinteressene til den einskilde. Det som burde prege debatten, er behova og utfordringane til dei praktiske utdanningane. Det er her behovet for ein ny giv er størst. Det er utdanningskollektivet som har det studentnære, konkrete ansvaret for det faglege handverket, for kvaliteten på den omfattande oppgåva det er å øve både spesifikk dugleik og den praktisk-teoretiske og verdiforankra kunnskapstypen inn i studentane.

Praktormodellen. For å bidra til dette kan vi trenge eit insentivsystem på premissa til praksisfaga. Eit slikt insentivsystem, som er retta inn mot den faglege eigenarten til profesjonsutdanningane og som siktar mot å utvikla fagfeltet og utdanningskollektivet, kan ikkje vere styrt ovanfrå og utanfrå.

Forslaget mitt går ut på å opprette ein praktormodell – eit likeverdig alternativ til doktorgradsmodellen – innanfor eksisterande lov og regelverk. Ein praktor blir då eit omgrep for den erfarne, reflekterande, vidsynte og kloke praktikaren, jf. det Aristoteliske omgrepsparet *praxis-poiesis*.

Dette betyr ikkje at den vitskapsbaserte faktakunnskapen blir mindre viktig enn før. Den beheld sin kommentatorkompetanse, men blir i tråd med vår demokratiske, vitskaplege tradisjon ikkje gjeven ein overordna posisjon.

Melding med et svart hull

Nøyaktig hva bygger basisbevilgningen i UH-sektoren på?
 Dette bør gjennomgås, mener to representanter for UiA.

FINANSIERING: Meld. St. 18 med tittel *Konsentrasjon for kvalitet* er lagt frem. Meldingen er rimelig lettlest og konkret til å være et stortingsdokument. Mye fornuftig skrives om utfordringer og behov for endring og utvikling av UH-sektoren. Men når vi kommer til kapittel 5 om finansiering, synes en skriveværk å ha oppstått. Det slås fast at hovedtrekkene i dagens finansieringssystem skal videreføres med noen endringer i resultatindikatorene. I tillegg tilføyes at i tråd med regjeringsplattformen skal den resultatbaserte andelen over tid økes. Særlig mer konkret om endringene er det ikke, utover at en kommer tilbake med mer detaljering av finansieringssystemet i statsbudsjettet for 2016.

Det gjøres et forsøk på å begrunne hvorfor en ikke ønsker å analysere og bygge opp en ny basiskomponent. De som hadde forventet en viss selvransakelse om at en avstår fra dette fordi det er krevenne både analytisk og politisk, særlig ut fra at de gamle universitetene ikke ønsker det, blir skuffet. Nei, hovedbegrunnelsen for ikke å bygge opp en ny basiskomponent er at Kunnskapsdepartementet (KD) ikke vil svekke institusjonsledelsens ansvar og mulighet til å drive ledelse. En utrolig begrunnelse etter vår vurdering. Vi må beholde 22 mrd. kr i den «svarte boksen» fordi kunnskap om oppbyggingen og fordeling mellom institusjoner vil gjøre det vanskelig for institusjonsledelsen å gjøre jobben sin. Det kan tolkes at slik kunnskap er skadelig for å utøve god ledelse. Vårt syn er at dersom en institusjonsledelse ikke kan gjøre jobben sin med mer åpen kunnskap om hoveddelen i finansieringssystemet, er det mer nærliggende å skjerpe kvalifikasjonskravene til institusjonsledelsen enn å holde på uvitenhet som et viktig kriterium i finansieringssystemet. Vi mener at det er arrogant

AV TOR A. AGEDAL, universitetsdirektør, Universitetet i Agder og JOHN OLAV BJØRNSTAD, hovedtillitsvalgt, Forskerforbundet ved Universitetet i Agder

overfor Stortinget som bevilgende myndighet og fellesskapet som finansierer bevilgningene, at det ikke legges opp til en større åpenhet i grunnlaget for fordelingen av en utgiftspost på ca. 22 milliarder kr i statsbudsjettet.

«Vi mener at det er arrogant overfor Stortinget som bevilgende myndighet.»

Som et biargument peker KD på at en gjennomgang av basisdelen gjør at denne blir formelbasert, noe som er uheldig ut fra den store variasjon vi har i UH-sektoren. Dette fremstår som en svært snever forståelse av hvordan en analyse og rekonponering kan gjøres. Det vil selvsagt være mulig å beholde basisdelen etter en rekonponering som et stabiliserende hovedelement i finansieringssystemet, noe jeg tror de fleste ønsker.

I høringsuttalelsen til Universitetet i Agder (UiA) tok vi også opp det todelte systemet for nybygg og byggforvaltning/infrastruktur, som både tildekker store kostnadsforskjeller og fremstår som lite ressurseffektivt. Vi vil anta dette samlet for UH-sektoren utgjør en reell årlig kostnad på fem-seks milliarder kr. Ikke én setning om denne problemstillingen gjenfinner vi i finansieringskapittelet. Derimot spanderes en hel side på to noe merverdige figurer som synes å skulle bevise at de nye universitetene og høyskolene har kommet godt ut av budsjettutviklingen

siden 1991, det vil si inkludert perioden før høyskolefusjonen i 1994. I stedet for å vise en utvikling i kroner eller ved effektivitetsindikatorer, beregnes prosentvis utvikling i relative andeler av totalbevilgningen. Som følge av vekst i studenttall og en større økning i forskningsaktivitet enn gjennomsnittet har UiA hatt en større relativ vekst i bevilgningen enn de gamle universitetene. Ja, dette viser at vi har hatt en positiv institusjonsutvikling, og det kan ikke være et argument mot å gjennomgå basisdelen. Tvert imot er vår mening.

I Forskerforum nr. 4 (april 2015) har rektor Ottersen ved Universitetet i Oslo (UiO) et innlegg med et langt regnestykke som gjør at han konkluderer med at basisbevilgningen til alle institusjonene er rettferdig. I den lille skjevheten som han mener må stå igjen, som nok for mange institusjoner ikke fremstår som liten, kommer UiO ut blant institusjonene med tilgodehavende.

Hva er da problemet med å gjennomføre en slik analyse? Jo, sannsynligvis at regnestykket ikke holder for en kritisk gjennomgang. Regnestykket er en sammenstilling av budsjettgrunnlag, normerte utgiftsposter og regnskapsdata. Ut fra vår matematikkunnskap blir dette en underlig bevisførsel hvor ulike forhold sauses sammen. Begrepet å legge sammen epler og pærer blir en nærliggende assosiasjon. En slik analyse hadde stått seg på bare å bruke regnskapsdata, da hadde all ressursbruk ved institusjonene vært dokumentert. Noe svar om effektivitet i ressursbruken og skjevheter i tildelingen ville vi dog ikke fått, noe som bør være sentralt i en analyse av basismodellen.

Ekspertutvalget foreslo at deres nye resultatmodul skal innføres uten omfordelingseffekt i basisåret, slik finansieringssystemet ble innført i 2002. Ved at dette ikke er kommentert i meldingen, må det antas at KD er enig i en slik innføring. Dette innebærer at de mest effektive institusjoner målt etter resultatkriteriene får redusert sin basistildeling i basisåret, og motsatt får de minst effektive institusjoner oppjustert sin basistildeling. Er det en idé for idretten å gi Northug permanent tidstillegg i alle fremtidige konkurranser på grunn av hans strålende historiske resultater?

Hva nå? Blir melding nr. 18 applaudert gjennom Stortinget før sommerferien? Går finansieringssystemet under radaren på grunn av fokus på fusjoner og strukturerendringer?

Forhåpentligvis ikke. Statsråden har tidligere varslet at et fremtidsrettet finansieringssystem er en viktig del av strukturmeldingen, og at ekspertutvalgets innstilling ikke var noen fasit for det fremtidige finansieringssystemet. Er en videreføring av en historisk tildeling fremtidsrettet?

Når ekspertutvalget ikke reelt gikk inn i mer enn 30 prosent av finansieringssystemet, er det forståelig at KD vanskelig kunne rette opp denne unnlatsen på den korte tiden som var til rådighet. Men i stedet for å strø sand på en videreføring av fredningen av basisdelen, bør Stortinget tydelig signalisere at det er ønskelig med en reell gjennomgang av denne. Ikke minst bør regjeringspartiene, som er opptatt av en mer effektiv offentlig ressursbruk, stille seg bak en slik forventning. Når et kunnskapsgrunnlag om ressursfordeling er til stede, blir grunnlaget for å utvikle en bedre forsknings- og utdanningspolitikk styrket. Og det er vel hovedmålet med melding nr. 18.

Fordeling er et lederansvar

Lik fordeling av tid til forskning og undervisning er ikke noe bærende element i den norske universitetsmodellen, skriver Bjørn Haugstad.

FORSKNINGSTID: Tid til forskning er grunnleggende for personer i kombinerte stillinger ved universiteter og høyskoler, akkurat som tid til undervisning er det. Forskningsbasert undervisning er et bærende prinsipp for norsk høyere utdanning. Samtidig er det et lederansvar å fordele arbeidstid på en slik måte at vi får mest og best mulig forskning og undervisning ut av de samlede ressursene.

I Forskerforum 4/2015 hevdet Steinar Vagstad, Steinar A. Sæther og Kristian Mollestad (heretter VSM) fra Forskerforbundet at «den norske universitetsmodellen» er ensbetydende med en 50/50-fordeling mellom forskning og undervisning. De anklager prorektor Kari Melby ved NTNU for å ville bryte med denne modellen.

«Det er lite kledelig å skyve hensynet til akademisk frihet foran seg.»

Det er en merkelig anklage, for en 50/50-fordeling er ikke noe bærende element i «den norske universitetsmodellen». Tvert imot har vi de siste ti årene hatt fullverdige universiteter som aldri har hatt praksis for slik fordeling. Dessuten glemmer VSM i sin historieskrivning å opplyse om at før særavtalen ble sagt opp, stevnet organisasjonene staten og tapte for en enstemmig arbeidsrett.

Det er videre lite kledelig å skyve hensynet til akademisk frihet foran seg i det som i stor grad er en (legitim) interessekamp. VSM vet utmerket godt at akademisk frihet, slik den er regulert i loven basert på en omfattende offentlig utredning, er frihet til å velge

AV BJØRN HAUGSTAD,
statssekretær (H)
i Kunnskaps-
departementet

tema og metode og rett og plikt til å publisere sine resultater. Det kan vanskelig argumenteres for at 50/50-fordeling av tid til forskning og undervisning er nødvendig for å ivareta denne akademiske friheten. I så fall kan man lure på om reell akademisk frihet er avgrenset til et lite knippe norske universiteter, siden denne fordelingen knapt er kjent ved universiteter i andre land som en rettighet.

Forskningsbasert undervisning står sterkt selv om vi differensierer forskningstiden og tiden til undervisning mer enn i dag. Dessuten er det viktig å passe på at konkurransen om synlighet og ressurser på forskningsområdet ikke tar så mye oppmerksomhet at arbeidet med utdanningskvalitet lider. Dessverre bidrar artikkelforfatterne med sitt innlegg til å sementere oppfatningen om at forskning er en rett, mens undervisning er en plikt. Det bidrar neppe til å heve kvaliteten ved våre universiteter og høyskoler.

I mange land bruker institusjonene nettopp sine beste forskere til å undervise på bachelornivå for å motivere studentene, fange opp talenter og gjøre forskning tilgjengelig. Regjeringen har varslet en egen stortingsmelding om kvaliteten i høyere utdanning nettopp fordi det er så viktig, og fordi vi fortsatt har mye u gjort. Jeg mener at ledelsen ved universitetene og høyskolene må bruke sitt handlingsrom til å lage ordninger som bidrar til at utdanning er like viktig som forskning ved tilsetting og opprykk.

Det er videre en klar lederforpliktelse å sørge for mest mulig effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser til utdanning og forskning. Dersom en 50/50-for-

deling er til hinder for dette, så er det en praksis som undergraver legitimiteten til hele sektoren. Jeg har intet prinsipielt imot praksisen, men vil understreke at institusjoner som holder seg med en slik fordeling, har ansvar for å sørge for at praksisen med slik fordeling ikke står i motstrid til å utnytte ressursene godt. Antagelig må man da kompensere med temmelig tydelig ledelse overfor dem som sliter med å få resultater ut av forskningstiden.

Norske universiteter og høyskoler forvalter betydelige ressurser på fellesskapets vegne. Vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler har «privilegier» i sitt arbeidsforhold som få andre arbeidstakere nyter godt av. Disse

«Vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler har 'privilegier' i sitt arbeidsforhold som få andre arbeidstakere nyter godt av.»

privilegiene er godt begrunnet og nødvendige, men innebærer samtidig at sektorens legitimitet er avhengig av en generell tillit til at ressursene forvaltes best mulig. Da er det lite hjelp i å angripe universitetsledere som faktisk tar det ansvaret på alvor.

Nils Klim-prisen 2015: REBECCA ADLER-NISSEN

Den danske statsviteren Rebecca Adler-Nissen mottar Nils Klim-prisen 2015 for sitt nyskapende arbeid innenfor internasjonal politisk sosiologi og sin forskning på EU og forholdet mellom medlemsstatene.

Holbergprisen 2015: MARINA WARNER

Britiske Marina Warner mottar Holbergprisen 2015 for sin forskning på eventyr og myter, og hvordan de reflekterer sin samtid. Warner er særlig kjent for å vektlegge perspektiver knyttet til kjønn og feminisme i sitt arbeid.

NOMINER KANDIDATER TIL 2016

Prisene tildeles årlig for fremragende forskningsbidrag innenfor humaniora, samfunnsvitenskap, juss eller teologi.

Holbergprisen ble etablert 2003 og er på 4,5 millioner kroner. Nils Klim-prisen tildeles yngre nordiske forskere og har en verdi på 250 000 kroner. Kandidater til denne må ikke være eldre enn 35 år ved nominasjonsfristen.

Nominasjonsfrist: 15. juni 2015.

www.holbergprisen.no

Vi er valgte, og vi leder!

Rektorene ved UiO og UiB vil beholde ordningen med valgte rektorer.

STYREFORM: Rett før påske la regjeringen frem stortingsmeldingen om strukturreformer i universitets- og høyskolesektoren. Denne viste seg også å inneholde et forslag til en aldri så liten ledelsesreform. Regjeringen mener nemlig at «ekstern styreleder og ansatt rektor best legger til rette for rekruttering av den best kvalifiserte ledelsen og vil gå inn for at dette bør være hovedmodellen», ifølge Meld. St. 18.

Det er naturligvis bra at regjeringen er opptatt av godt lederskap. Det er vi som institusjonsledere også. Godt lederskap er en forutsetning for at våre ansatte – og dermed institusjonen – skal lykkes med våre felles ambisjoner for fremragende forskning og utdanning av internasjonalt høy kvalitet. Det har flere evalueringer i regi av blant annet Forskningsrådet påvist, på samme måte som at statlig detaljstyring ikke fremmer forskningskvalitet. Til grunn for regjeringens forslag ligger det imidlertid ingen prinsipielle vurderinger. Regjeringens antakelse er åpenbart at valgte ledere har vanskelig for å utøve like godt lederskap som tilsatte ledere. Det er det etter vårt syn ingen evidens for.

Synet på ledelse ved universiteter og høyskoler er mange og i enkelte tilfeller unyanserte: «Valgte ledere tør eller evner ikke å prioritere», eller «tilsatt leder truer den akademiske frihet», for å nevne et par. Stereotypene er ikke færre: «Valgte ledere ickler seg tweedjakke med slitekanter», mens tilsatte er «hovedsakelig opptatt av tellekanter». Det er på tide å løfte debatten og spørre seg om hva er det som gir god ledelse.

Ved Universitetet i Bergen har man tilsatte ledere på både fakultets- og instituttnivå. Universitetet

AV DAG RUNE OLSEN, valgt rektor ved Universitetet i Bergen og OLE PETTER OTTERSEN, valgt rektor ved Universitetet i Oslo

«Valg er et godt grunnlag for å sikre seg den nødvendige legitimitet innad i en kunnskapsorganisasjon.»

i Oslo åpner for å ha ansatte og valgte ledere på instituttnivå. Vi har følgelig erfaringer med begge modeller. Det er ingen ting som tyder på at valgte og tilsatte ledere skiller seg fra hverandre når det gjelder ledererfaring og utdanning, lojalitet eller motivasjon for å bli ledere. Heller ikke i en studie gjennomført av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet (NIFU-rapport 43/2013), er konklusjonen entydig. Her fremheves det for eksempel at styringsmodellene i praksis ikke har noen spesiell betydning for hvilke saker som prioriteres og løftes frem ved norske læresteder. I samme rapport kommer det frem at styrer med ekstern styreleder ikke fungerer svært forskjellig fra styrer der rektor selv er styreleder.

Om man stiller til valg eller søker en stilling, er det vårt inntrykk at det i begge tilfeller er personer som har tatt et aktivt valg og som ønsker og evner å bidra med sin kompetanse til å lede virksomheten. Det er heller ikke grunnlag for å hevde at valgte ledere har dårligere måloppnåelse enn tilsatte. Som valgte rektorer, der sågar en av oss tidligere har vært tilsatt dekan ved Universi-

tetet i Bergen, er det vanskelig å kjenne seg igjen regjeringens beskrivelse.

Professor Peter Scott, University of London, har i en årrekke studert endringer i høyere utdanning og forskning. Ikke minst har han interessert seg for hvordan ledelse av universiteter påvirkes av endringene i rammebetingelsene i sektoren, og da særlig økningen i antall studenter og omlegging til konkurranseutsatt finansiering. I en artikkel i tidsskriftet *International Journal of Leadership in Public Services* i 2011 slår han fast at universitetslederne fortsatt i all hovedsak rekrutteres fra sterke akademiske miljøer. Det er det da også gode grunner for; den viktigste er legitimitet. Legitimitet innad i organisasjonen er en forutsetning for å gjennomføre tiltak og følge opp beslutninger og vedtak – ikke minst i en utpreget kunnskapsorganisasjon. Valg er et godt grunnlag for å sikre seg den nødvendige legitimitet innad.

Naturligvis er det formelle forskjeller på valgt og tilsatt ledelse som er nedfelt i universitets- og

høyskoleloven av 2005, §10. Valgt rektor er styrets leder, men har også fullmakt til å avgjøre løpende saker mellom styremøter (§10-1). Universitetsdirektøren er da styrets sekretær og skal, etter samråd med rektor, forberede og gi tilrådning i saker for styret. Valgt rektors rolle kan etter vårt syn sammenlignes med en arbeidende styreleder. Tilsatt rektor er daglig leder for institusjonens faglige og administrative aktiviteter, er sekretær for styret og er ansvarlig for at styrevedtak iverksettes (§10-4).

Erfaring tilsier at det ikke er store forskjeller på å være valgt og tilsatt leder til hverdags. Men så står det meste som omhandler ledelse, da heller ikke nedfelt i universitets- og høyskoleloven. Ledelse i en kunnskapsvirksomhet, slik som universiteter, handler om å stimulere og motivere våre ansatte og å legge til rette slik at de i størst grad kan lykkes med forsknings- og utdanningsoppgavene. Ledelse dreier seg derfor vel så mye om kultur som struktur; det handler både om strategi, budsjetter og prioritering, men også om dialog, å lytte og å se studentene og den enkelte arbeidstaker. God ledelse handler om langt mer enn rekrutteringsmodell. Og ja, vi mener at valgte ledere er godt rustet for å utøve solid lederskap. På dette punktet ville strukturmeldingen stått seg bedre med en mer prinsipiell drøfting av de ulike ledelsesmodellene.

(Se også innlegg side 40.)

«Det er ikke grunnlag for å hevde at valgte ledere har dårligere måloppnåelse enn tilsatte.»

«Konkurranse i et oppkonstruert marked er ikke et velegnet verktøy for å ivareta og styrke vårt kollektive læringsprosjekt, snarere tvert imot.»

Tevlingen der alle taper

For en ung akademiker med et sterkt engasjement for universitetsdemokrati og akademisk frihet kan det være en prøvelse å følge debatten om norsk universitets- og forskningspolitikk. Da Forskerforbundets leder nylig la ut følgende sitat på Twitter, «Norsk fortrinn: De aller beste forskerne er bare LITT dyrere enn de nest beste, sier @Trinesg på toppmøte om #forskning hos @erna_solberg», må jeg innrømme at jeg ble litt varm i hodet. Jeg skal prøve å forklare hvorfor.

Utsagnet forutsetter at man er enige om noen enkle premisser, noe i retning av det følgende:

1. Det er mulig å definere på en entydig måte hva det vil si å være god til å forske.
2. Det er mulig å måle på en objektiv måte, i nåtid, hvor god noen er til å forske.
3. Det er mulig å skille dem som er best, fra dem som er nest best.
4. De beste koster mer å lønne (men heldigvis bare litt!) enn de nest beste.

I tillegg kommer det underliggen-

de premisset at det har noe for seg å se på forskning som en konkurranse som noen skal vinne. Det er for tiden å regne som en nærmest ubestridelig naturlov: Konkurranse gir økt kvalitet i forskningen fordi de beste vinner frem i konkurransen, og de som taper, motiveres (virkelig?) til å strekke seg lenger.

Dersom man skal godta en slik påstand, må man godta punkt 1–3 over. Man må samtidig anta at konkurransen ikke har noen negative effekter. Eller at de er ubetydelige sammenliknet med den positive effekten av utsiling og motivasjon. Men det er jo ikke sant!

All forskning er (bør være!) en del av menneskehetens store kollektive prosjekt: å lære om oss selv og verden rundt oss. For å ivareta det kollektive læringsprosjektet trenger vi en akademisk kultur som verdsetter deling og samarbeid, som preges av åpenhet og tillit. En kultur det er svært krevende å bevare når man opptrer som ak-

AV HANNE
SIGRUN BYHRING,
statsmeteorolog
ved Værvarslinga for
Nord-Norge og
doktor i fysikk.
@hsbyhring på Twitter.

tører i et marked med konstant og knivskarp rivalisering.

Kollektiv læring og kunnskapsforvaltning forutsetter også redelighet og grundighet. Dette er verdier som undergraves når man tvinges inn i rollen som konkurrenter i et oppkonstruert marked.

Jeg er ikke særlig bekymret for at sterk konkurranse skal gi grobunn for regelrett forskningsjuks. Uredelighet i den størrelsesordenen gir ingen konkurransemessige fordeler. Risikoen for å bli tatt er for stor, og konsekvensene er knusende. Det som bekymrer meg, er

hverdagsslurvet, små snarveier, hastverksarbeid og lettvinde løsninger. Slik adferd kan gi konkurransefortrinn fordi de negative konsekvensene er nær fraværende for den enkelte, mens fordelene er merk-

bare i form av høyere «produksjon», og dermed økt tilgang til forskningsmidler og posisjoner.

Den økonomiske kostnaden knyttet til å konstruere et marked for forskning er også stor. Det endeløse byråkratiet og de talløse timene med søknadsskriving ... alt sammen ressurser som kunne vært brukt på å forske! Og at konkurranse liksom skulle fungere som en slags objektiv kvalitetsgaranti? Se punkt 1–3 over. Den må du pokker meg lenger ut på landet med.

Konkurranse i et oppkonstruert marked er ikke et velegnet verktøy for å ivareta og styrke vårt kollektive læringsprosjekt, snarere tvert imot. Det er imidlertid et svært velegnet verktøy for styring og kontroll, fordi bevilgende myndigheter styrer etterspørselen. Hvis det finnes noen positive effekter av konkurranse, er det der de ligger. Om man da anser statlig styring og kontroll over forskningen for å være et gode.

«Det som bekymrer meg, er hverdagsslurvet, små snarveier, hastverksarbeid og lettvinde løsninger.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen, Hanne Sigrun Byhring, John Peter Collett og Heidi Jensberg.

Trenger en kritisk gjennomgang

Universitetene har neppe funnet den perfekte blandingen av valgt og ansatt ledelse, skriver Trine Syvertsen.

STYREFORM: Strukturmeldingen har satt ledelse på dagsordenen. Det er bra. Diskusjonen må selvsagt være overordnet og prinsipiell, men det er også viktig å få fram konkrete erfaringer med hvordan strukturen virker.

Den 16.4.2015 uttaler oslo- og bergensrektorene seg i et felles innlegg (se innlegg side 38). Rektorene er godt fornøyde med dagens situasjon. De er begge valgte ledere, og har erfaring med at dette ikke hindrer dem i å utøve god ledelse.

Rektorene uttrykker fornuftige synspunkter på ledelse. Jeg tror de fleste – uansett syn på valgt eller ansatt ledelse – vil nikke gjenkjennende til beskrivelsen av lederopp-gaver og behovet for legitimitet. Både valgte og ansatte ledere streber etter de samme idealene, og det er ingen grunn til å svartmale dagens ledersituasjon.

Det er imidlertid heller ingen grunn til å skjønne. Selv er jeg mindre trygg på at vi på universitetene har funnet den perfekte blandingen av valgt og ansatt ledelse, enhetlig og todelt ledelse, styrer med og uten ekstern styreleder. Kanskje nettopp fordi vi har en salig blanding av alle disse styreformene, burde anledningen benyttes til en mer (selv-)kritisk gjennomgang av struktur og lederrekruttering.

Rektorene viser til forskning som ikke viser forskjell på valgt og ansatt ledelse. Denne forskningen kan dermed heller ikke brukes til å forsvare valgt ledelse. Den kan brukes til å vise at god ledelse er viktig, og at ledere har sterk faglig og fagpolitisk kompetanse. Utover det må vi bruke vårt skjønn og våre erfaringer til å vurdere hva som gir de beste ordningene.

Jeg har bare erfaring som valgt leder, og ser fordeler både med valgt og ansatt ledelse. Det

AV TRINE SYVERTSEN, professor, Universitetet i Oslo

«Mange gode og motiverte kandidater sier nei til å stille til valg.»

er imidlertid et tankekors at dersom styret ansetter rektor, får man rett og slett flere kandidater å velge blant enn ved valg. Er det virkelig helt OK at det som regel er maksimum to kandidater, eller kanskje bare én reell, til et rektorverv? Mange gode og motiverte kandidater sier nei til å stille til valg. Valgkamper blir gjerne personrettede og polariserte, samtidig som det er vanskelig å få til en ordentlig og redelig vurdering av kandidatens kvalifikasjoner. Valgkamper inviterer heller ikke til en reell og ærlig diskusjon av utfordringer og eventuelle kontroversielle grep som bør gjøres. Kandidatens valgprogrammer befinner seg nesten alltid på et så generelt nivå at det er vanskelig å finne noe å være uenig i.

Rektorene berører også dobbeltrollen som rektor og styreleder. Igjen har vi en blanding av modeller internt. Jeg har erfaring både som ekstern styreleder på et UiO-museum og i dobbeltrollen som dekan/styreleder på et fakultet. Selv om min erfaring er fra lavere nivå, er mitt klare inntrykk at ekstern styreleder fungerer best.

Som dekan på et stort fakultet opplevde jeg dobbeltrollen som dekan/styreleder som en skikkelig rollekonflikt. Som leder har man ansvar for å legge fram saker for styret, ofte er sakene diskutert og

forberedt i månedsvis og standpunktene har fått god mulighet til å sette seg. Men styremedlemmene – representanter for de ansatte, studentene og eksterne kultur- og samfunnsinstitusjoner – har selvsagt gode forslag basert på andre erfaringer og kontaktfelter. Dette er viktige innspill, men det er ikke alltid lett å være åpen for nye forslag når man samtidig skal svare for de standpunktene som er nedfelt i sakspapirene. Et nødvendig korrektiv forsvinner når dekaner og rektorer rapporterer til seg selv som styreleder.

Innlegget til Olsen og Ottersen kan gi inntrykk av at dagens lederstruktur ved universitetene er velfungerende og enkel å forstå. Her har vi også ulike erfaringer. Fra fakultetsnivå synes jeg det har vært særlig vanskelig å håndtere kombinasjonen av enhetlig og todelt ledelse – som er nok et område der vi har en blanding av strukturer innen samme institusjon.

På Universitetet i Oslo er det på toppnivå todelt ledelse der opp-gavene er delt mellom rektor og universitetsdirektør, mens det på fakultets- og instituttnivå er enhetlig ledelse, der dekan og instituttleder har hele ansvaret. Denne forskjellen gir manglende samsvar mellom hva ledere på ulike nivåer har ansvar for, noe som igjen gjør det vanskelig å skape gode arenaer for kontakt, diskusjon og oppfølging av fagpolitiske saker.

Eksempelvis er det uklart – reelt og formelt – hvem som har til oppgave å følge opp diskusjoner og beslutninger i universitetsstyret.

Ofte krever slik oppfølging et sterkt fagpolitisk skjønn, for eksempel når det gjelder faglige prioriteringer, refordeling av ressurser, eller inn-gripen i etablerte strukturer for å forbedre studie- og forskningskvalitet. Det er en forventning i organisasjonen om at det er rektor som har hovedansvaret for dette, slik ansvaret ligger hos dekaner og instituttledere lenger nede. Men formelt er det ikke slik. På toppnivået er det universitetsdirektøren som har ansvar for å følge opp; reglementet sier at «Direktøren er ansvarlig for iverksetting av de vedtak som treffes i institusjonens styringsorganer, og for disponering av ressurser og eiendom i samsvar med de vedtak som er gjort av styret».

Av legitimitetshensyn vil det være vanskelig for universitetsdirektøren å iverksette vedtak som ikke har en administrativ karakter. Dekanene er da også tilordnet en ledergruppe ledet av rektor, som ikke har et tilsvarende ansvar for iverksetting. Selv med mye bra innsats fra alle involverte personer er det risiko for at denne type uklare lederstrukturer gjør at oppfølgingen av viktige saker sporer av.

Det er ingen grunn til å overdramatisere problemene. Men jeg tror det er rom for forbedring når det gjelder å få fram flere gode lederkandidater, unngå rollekonflikter, få bedre korrektiver, og ikke minst når det gjelder hvordan viktige fagpolitiske saker følges opp i organisasjonen. Strukturmeldingen har gitt oss en anledning til også å se kritisk på disse problemstillingene.

«Et nødvendig korrektiv forsvinner når dekaner og rektorer rapporterer til seg selv som styreleder.»

Krav om likt prosentvis tillegg til ansatte i staten

Forhandlingene i årets mellomoppgjør i staten startet opp 20. april. Forhandlingene pågikk fortsatt da Forskerforum gikk i trykken. Følg med på www.forskerforbundet.no for oppdatering om resultatet av forhandlingene.

Unios hovedkrav var et likt prosentvis tillegg til alle ansatte i staten.

– Unio er opptatt av at staten fortsatt skal levere effektive og gode tjenester, også når Norge går en mer uforutsigbar fremtid i møte. Vi er avhengig av at motiverte folk ønsker å skaffe seg relevant kompetanse gjennom utdanning og senere velger staten som arbeidsgiver. Lønn er et viktig virkemiddel her, sa forhandlingsleder i Unio stat, Petter Aaslestad ved forhandlingenes oppstart.

Høringsuttalelse om endring av fortrinnsretten

For å sikre den akademiske friheten, tilliten til at forskeren opptre uhildet og den fremtidige rekrutteringen til forskerkarrieren foreslår Forskerforbundet at vitenskapelig ansatte får samme fortrinnsrett som andre. Det innebærer å slette dagens § 7 nr. 2 bokstav b i forskrift til tjenestemannsloven. Det skriver forbundet i sin uttalelse om Kommunal- og moderniseringsdepartementets forslag til endring av regelverket om fortrinnsrett for undervisnings- og forskningspersonale.

Forskerforbundet mener at vitenskapelig ansatte skal ha minst like gode tilsetningsvilkår som andre ansatte. I dag særbehandles vitenskapelig ansatte negativt gjennom en langt videre adgang til midlertidig tilsetning enn andre arbeidstakere, samt ved at de som er ansatt på eksternt finansiering har svakere stillingsvern.

Medlemsrabatt hos Lilleput Reiser

Visste du at du som medlem i et Unio-forbund har tilgang til flere medlemsprodukter? Nå får du også 10 % rabatt hos Hella-spesialisten Lilleput Reiser. For å oppnå rabatten, må du ved bestilling oppgi fullt navn, forbund og medlemsnummer. Reisen kan bestilles på telefon 32 21 30 90, eller ved å sende en e-post til lilleput@lilleput.no med «Unio» i emnefeltet.

Som medlem i et Unio-forbund har du tilgang til flere medlemsprodukter. Du får rabatt på bøker hos Tanum, rabatt på leiebil hos Avis, rabatt på sportstøy hos Stormberg og Under Armour og rabatt på leie av feriehus hos NOVASOL, Dansommer og Norgesbooking.

Oppskrift på kaos: – Et komplisert regelverk for midlertidige

Et flertall på Stortinget har vedtatt å endre arbeidsmiljøloven slik regjeringen har foreslått.

– Den nye loven forverrer arbeidslivet fordi den åpner opp for mer bruk av midlertidige stillinger og kompliserer regelverket, sier generalsekretær i Forskerforbundet, Hilde Gunn Avløpp.

Forskerforbundet har engasjert seg mot ny arbeidsmiljølov fordi den åpner opp for mer bruk av midlertidige stillinger. Midlertidige ansettelsesforhold gir mindre forutsigbarhet, både økonomisk og faglig.

Den nye bestemmelsen i loven innebærer blant annet at 15 prosent av arbeidsstokken som er underlagt arbeidsmiljøloven kan være midlertidig ansatt på generelt grunnlag. Blant medlemmene våre som berøres direkte av endringene i arbeidsmiljøloven finner vi ansatte på blant annet universitetssykehusene, i forskningsinstituttene og på private høyskoler.

Kvalitet er ikke synonymt med fusjon

Onsdag før påske presenterte kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen hovedpunktene i stortingsmeldingen «Konsentrasjon for kvalitet, Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren».

– Jeg vil berømme kunnskapsministeren for å fokusere på kvalitet i sektoren, men det er viktig å huske på at kvalitet ikke er synonymt med fusjon, sier leder i Forskerforbundet Petter Aaslestad.

– Sammenslåingene må uansett skje frivillig og i nært samarbeid med de ansatte. Dras folk inn i en fusjon mot sin vilje, vil det gå utover kvaliteten. Dette bør skje med en viss form for entusiasme, påpeker han.

Nytt norsk museumsfaglig forskningstidsskrift

Norges museumsforbund etablerer Norsk museumstidsskrift, et Open Access (OA) nett-tidsskrift på nivå 1 i det nasjonale systemet for akkreditering av vitenskapelige publiseringskanaler.

Norsk museumstidsskrift skal ha bred tilnærming til museumsfeltet og vil favne bredden av forskning som foregår i eller ved de kulturhistoriske, kunsthistoriske og naturhistoriske museene. Det unike ved Norsk museumstidsskrift er at det vil gi rom for publisering for ansatte i alle typer museer uavhengig av departementstilhørighet.

Det åpnes for publisering på norsk, svensk, dansk og engelsk, og det planlegges to utgivelser årlig. Første nummeret kommer høsten 2015. Første frist for innlevering av manuskripter til Norsk museumstidsskrift er 1. september 2015.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.**
- **Forskerforbundet har 19 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.**
- **Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.**

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i mai og juni 2015:

- 7.–8. mai: Kurs i omstilling for tillitsvalgte
- 3.–5. juni: Grunnopplæring trinn I for nye tillitsvalgte (alle sektorer)

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs. Der finner du også en foreløpig oversikt over høstens kurstilbud.

Vervekampanje

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet i 2015 får vervepremie i form av et gavekort på 250 kroner. I tillegg er du med i trekningen av en Tivoli DAB-radio eller en Le Creuset jerngryte. Vi har også en egen kampanje for verving av studentmedlemmer, der alle som verver er med i trekningen av bl.a. en iPhone 6. Les mer på forskerforbundet.no/vervekampanje.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2013–2015: Petter Aaslestad, NTNU (leder), Annelise Brox Larsen, UiT – Norges arktiske universitet (nestleder), Liv Berit Augestad, NTNU, Stig Ove Hjelmvoll, Barents Naturgass, Jan Hongso, Folkehelseinstituttet, Toril Ivarsoy, Universitetet i Bergen, Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara), Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger (2. vara), Ågot Aakra, NMBU (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløpp. **Kommunikasjon:** informasjonsleder Unn Rognmo, kommunikasjonsrådgiver Camilla Moe Røisland. **Fagpolitisk avdeling:** avdelingsjef Bjørn T. Berg, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, spesialrådgiver Kari Folkenborg. **Avdeling for lønns- og arbeidsvilkår:** forhandlingsjef Frank O. Anthun, seksjonsleder Jorunn Solgaard, spesialrådgiver Kjetil Mørk, spesialrådgiver Tanya Nymo, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, organisasjonskonsulent Synne Freberg, organisasjonskonsulent Gerd Sandvik, organisasjonskonsulent Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, regnskapskonsulent Elisabeth Johansen, konsulent Linda Pettersson, førstesekretær Jamil Mohammad Ali, førstesekretær Hans Askildsen, konsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Ane Rinnaas, førstesekretær Tore Sandnes.

Tar vi utfordringen?

AV BIRGITTE
OLAFSEN,
administrasjons-
sjef

Rett før påske kom stortingsmeldingen med forslag om at 14 institusjoner skal bli til fem. Videre vurderes å slå ni andre institusjoner sammen til tre. Regjeringen tegner et nytt kunnskapskart. Hovedmålet er å bedre kvalitet i høyere utdanning og forskning. Samtidig er det satt i gang utredninger som har som mål å slå fem andre statlige institusjoner sammen til to og fire private institusjoner til en.

Sektoren er i endring, og samfunnet er i endring. Hvordan dette vil påvirke Forskerforbundet som organisasjon, er vanskelig å forutse, men at tillitsvalgte har en krevende og utfordrende hverdag i dette bildet, er helt sikkert. Dette kommer i tillegg til andre oppgaver våre tillitsvalgte bidrar til å løse hver eneste dag.

For å møte et samfunn i endring er det viktig at sekretariatet følger med og fornyer seg, slik at vi kan være en god støtte for våre tillitsvalgte. De er avhengige av at støttesystemer som bidrar til at de kan løse oppgavene til det beste for medlemmet og Forskerforbundet, er på plass. En viktig del av dette er å ha oversikt og kontroll på medlemmene og på at informasjonen er korrekt.

Medlemssystemet skal oppgraderes, og nye moduler er under anskaffelse. Resultatet blir et bedre verktøy som på en mer effektiv måte er tilpasset den elektroniske utviklingen vi er inne i og de behov som oppstår som følge av denne. Selv om vi får gode elektroniske systemer,

«Forskerforbundet er en tydelig aktør og en sterk organisasjon.»

opplysninger via web på «minside» på forskerforbundet.no. Etter anskaffelsen av blant annet en kommunikasjonsmodul, som er en ny teknisk løsning for dialogen mellom sekretariatet og medlemmene, kan vi gjennomføre dette på en mer effektiv måte samtidig som god kvalitet på informasjonen sikres.

Oppgraderingen av medlemssystemet vil være sluttført like før vi i midten av desember flytter inn i nye lokaler. Forskerforbundet har signert en leiekontrakt på ti år, for to etasjer i Tullins gate 2 i Oslo. I prosessen med å skaffe nye lokaler har vi vært opptatt av sentral beliggenhet og moderne og funksjonelle lokaler som vil dekke både nåværende og fremtidige behov. Selv om det for noen av oss oppleves som en stor endring å flytte, så gleder vi oss til vi er vel i hus i Tullins gate 2. Sekretariatet er allerede i full gang med å planlegge gjennomføringen av flyttingen og ser fram til å møte både tillitsvalgte og medlemmer i nye lokaler.

I en hverdag hvor endringer er hovedregel mer enn unntak, møter vi alle utfordringer på ulike nivå når oppgaver skal løses. For å møte endringer og den utviklingen vi alle er en del av, er det viktig at vi bidrar til at Forskerforbundets identitet tas vare på og at organisasjonen profesjonaliseres ytterligere. Forskerforbundet er en tydelig aktør og en sterk organisasjon. Dette vil vi fortsette å være, så tar vi utfordringen?

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløpp, forhandlingssjef Frank O. Anthun, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Hjernekraftkampanjen

AV JAN HONGSLO,
medlem av
Forskerforbundets
hovedstyre

Hjernekraftkampanjen er mitt tema nok en gang fordi jeg er bekymret for om den er nok i gang. Når vi alle viktige målgrupper? Hjernekraftkampanjen er en samfunnspolitisk kampanje der vi skal få frem at hjernekraften til medlemmene våre er avgjørende for å sikre landets fremtidige levegrunnlag. Argumentasjon i tre trinn – Kunnskapssamfunnet løser fremtidsutfordringene – Skal vi lykkes, må de beste hodene bli forskere – De beste hodene vil ha gode arbeidsvilkår – får fram nødvendigheten av gode lønns- og arbeidsvilkår for å ta samfunnsverdien av folk med høy utdanning.

Kampanjen ble godt mottatt av tillitsvalgte og medlemmer. Det store budskapet om viktigheten av undervisningen i universiteter og høyskoler, forskning og kunnskapsutvikling er

solid forankret i Forskerforbundet. Annonsekampanjer i flere omganger har også gitt mange positive tilbakemeldinger.

Virker slike kampanjer? Ja, det mener jeg. Det klareste eksempelet på resultater av Hjernekraftkampanjen er gjennomslaget av kampanjens formuleringer inn i alle partienes valgprogram før stortingsvalget i 2013. Dette var en viktig ambisjon allerede i planleggingsfasen. Ambisjonen ble fulgt opp gjennom en intens lobbyvirksomhet inn mot alle partienes valgforberedelser. Samlet er disse politikertilpassede slagordene nærmest en kortform av Forskerforbundets arbeidsprogram. Formuleringene er så gode at politikerne ikke har hatt behov for å endre dem, men bruker dem i taler og innlegg.

Hvis politikerne som sitter på pengesekken, har overtatt målene fra Forskerforbundets arbeidsprogram, er vel alt såre vel? Nåja, de brukes foreløpig til å vise et ambisjonsnivå uten budsjettoppfølging. Og ikke minst fraskriver politikerne seg ansvaret for å drive overordnet lønns- politikk utover å passe på at rammene følger frontfaget og dermed ikke gir rom for å redusere lønnsgapet til privat sektor. Forskerforbundet gjennom Unio har en betydelig utfordring i å snu dette.

«Formuleringene er så gode at politikerne ikke har hatt behov for å endre dem.»

Uten sentral vilje til å drive lønnspolitikk overføres ansvaret for lønnsdannelsen i stadig større grad til lønnsforhandlingene i den enkelte virksomhet. Da blir det åpenbart for meg ut fra erfaring som lokal tillitsvalgt at hjernekraftkampanjen må intensiveres med fokus på arbeidsgiverne, egne medlemmer og tillitsvalgte.

Skal vi i Forskerforbundet lykkes med vårt lønnsarbeid overfor de lokale arbeidsgivere, tror jeg bevisstheten om verdien av vår arbeidsinnsats må økes i vesentlig grad. Utfordringen er at bevisstgjøringen i stor grad må foregå lokalt, og at det er helt avgjørende å holde kampanjen i gang over lenger tid for at erkjennelsen av samfunnsverdien og dermed betalingsvilligheten skal komme innunder huden på de lokale aktørene. Dette krever engasjement og økt innsats i lokallagene, godt støttet av Forskerforbundets sekretariat.

Lokale tillitsvalgte må skoles. Det kan arrangeres seminarer og samlinger i lokal og sentral regi med denne tematikken. Lokallagene kan for eksempel stimulere til deltagelse i Hjernekraftprisen med oppslag i interne informasjonskanaler. Medlemmene må bruke den økte selvbevisstheten til å begrunne sine lønnskrav sterkere, men også til å fortelle om sine egne og kollegaers viktige samfunnsbidrag og slik bidra til å styrke kampanjen.

Budskapene og fokuset som skapes gjennom kampanjen, vil også bidra til medlemmenes følelse av tilhørighet og lojalitet til Forskerforbundet. God oppslutning om Forskerforbundets lønnsarbeid er viktig for at kunnskapsarbeidere i vår sektor skal få attraktive lønnsvilkår og for å kunne rekruttere flinke medarbeidere som skal løse samfunnsutfordringene. God hjernekraftkampanje!

«Språket bortom logiken»

I tidsskriftet *Clarté* i 1932 publiserte Karin Boye (1900–1941) et essay som skulle vise seg å bli svært innflytelsesrikt: «Språket bortom logiken». Boye ville søke seg frem til et betydningsfullt symbolspråk, som både var individuelt og allment, og som skulle nyttes til å utforske nye, ukjente dyp. Påvirkningen fra psykoanalysen – og vel også fra surrealismen – var åpenbar. Jeg har alltid vært fascinert av det alvor og den energi som dette essayet utstråler. Den ambisiøse tittelen vitner om sterk vilje til å komme frem til nye innsikter, hinsides det til nå kjente. Vår drift som grunnforskere er ikke vesensforskjellig fra den som kjennetegner Boyes diktteriske prosjekt.

Eksellens

På vårt lokallag ved Universitetet i Bergen sitt tradisjonsrike vårseminar skulle jeg, rett før påske, holde et innlegg om «Eksellens i forskning og høyere utdanning». Under forberedelsene oppdaget jeg at «eksellens» – pussig nok – ikke står oppført i norske ordbøker. Jeg ville da kontakte Språkrådet, men fant ut at det allerede hadde uttalt seg i saken, via Twitter (7/1). På spørsmål om begrepet «eksellent forskning» svarer Språkrådet: «Ordet 'eksellent' verkar litt framand i allmennorsk, men du finn det i ordboka.» Når spørsmålsstilleren derimot vil ha utdypet selve eksellens-begrepet, skjerpes tonen: «*Substantivet 'eksellens' verkar enda meir framand og står heller ikkje i ordbøkene*». Vi som deltar i den (norske) «universitetspolitiske samtalen» kan – i motsetning til Språkrådet – ikke tillate oss et så enkelt verdensbilde som å erklære eksellens for ikke-eksisterende.

I en engelsk wikipedia-artikkel er det derimot mer å hente: «Eksellens» forstås som noe så usedvanlig godt *at det overskrider ordinære standarder*. Av dette følger at «eksellens» blir et kontinuerlig bevegelig mål. Artikkelen går heller ikke av veien for å peke på en helt motsatt bruk av begrepet: som «buzz-ord» i den moderne PR-bransje; ordet forsøker å skape godt inntrykk, «ofte uten konkret informasjon»; og artikkelen gir som eksempel, akk: «center for excellence». (Hvilket minner meg om at professor Kalle Moene gjerne ville kalle sitt center of excellence ved UiO for senter-for-god-nok-forskning.)

Kva(l)/(nt)itet?

Kvalitet – og eksellens – har vært nøkkeldord i den såkalte strukturdebatten. Fredag før palmehelgen forelå Stortingsmeldingen *Konsentrasjon for kvalitet, Strukturreform i UH-sektoren*. I skrivende stund er ikke Forskerforbundets høringsvar ferdigstilt, men vi har i mange sammenhenger advart mot at kvalitet mer eller mindre stilltiende gjøres synonymt med kvantitet.

I det siste har ulike oppslag i blant annet Forskerforum og Morgenbladet problematisert publiseringsmønstrene til vitenskapelig ansatte. Det kan for eksempel virke karrierefremmende å publisere noe som er *godt nok*, istedenfor å ta seg tid til å komme frem til noe mer banebrytende. Professor Curt Rice, som er en av landets mest-publiserende forskere, kommenterte lakonisk via Twitter den dagen meldingen forelå: «Hvor mye forskning man publiserer er et kvalitetstegn, sier [kunnskapsministeren]. Sorry, but that's quantity, not quality.»

AV PETTER AASLESTAD
leder i Forskerforbundet

«Jeg oppdaget at 'eksellens' – pussig nok – ikke står oppført i norske ordbøker.»

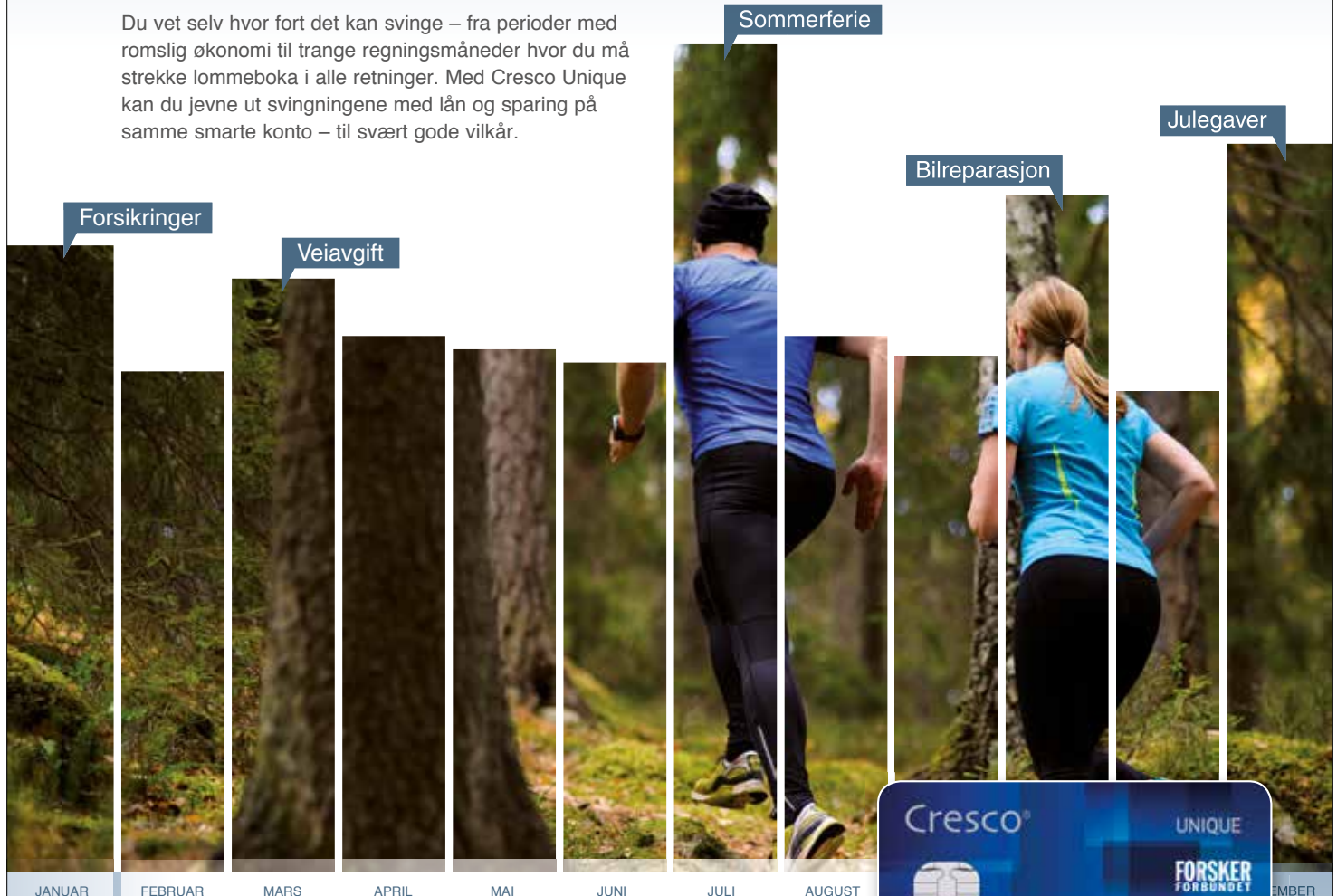
De smale

I dagene rundt presentasjonen av stortingsmeldingen benyttet statsråden formuleringen «Målet er å luke ut smale og faglig svake program». Hvor kommer den likestilte sammenstillingen «smalt og faglig svakt» fra? Jeg tillot meg – ikke uten ironi – å uttrykke glede over å vite at han da støtter de smale og faglig *sterke*! Hvilket statsråden, redelig nok, gav forsikringer om («Ja[...] Vi må sikre også de smale fagene.» Twitter 27/3). Men dagen etter gjentok dessverre statsminister Erna Solberg i en kronikk i Aftenposten mantraet om det likestilte smale og svake.

Den politiske verden beveger seg mellom hverdagspragmatisme og visjoner. Jeg har forståelse for at man ikke kan bygge landet med et språk bortenfor logikken. Men å anstrenge seg ytterligere for ikke å sammenblande kvalitet og kvantitet bør være en øvelse som Karin Boyes energi kan inspirere til.

Fordi det går litt opp og ned

Du vet selv hvor fort det kan svinge – fra perioder med romslig økonomi til trange regningsmåneder hvor du må strekke lommeboka i alle retninger. Med Cresco Unique kan du jevne ut svingningene med lån og sparing på samme smarte konto – til svært gode vilkår.

Smarte fordeler for medlemmer i Forskerforbundet:

- 2 % sparerente fra første krone
- Ingen begrensninger i antall uttak
- Gebyrfrie varekjøp i hele verden
- Gebyrfri betaling av regninger i nettbanken
- Inntil 75 000 kroner i kreditt
- «Halv» kredittrente sammenlignet med ordinære kredittkort
- Fleksibel tilbakebetaling

Bestill nå og les mer på www.cresco.no/unique

Alltid. **Fleksibilitet.**

Nom. kredittrente: 9,85 %. Eff. rente: 18,3 % 15.000,- o/12 mnd. totalt 16.413,-
Cresco Unique – et produkt fra DNB Bank ASA. Kundeservice tlf. 815 22 040